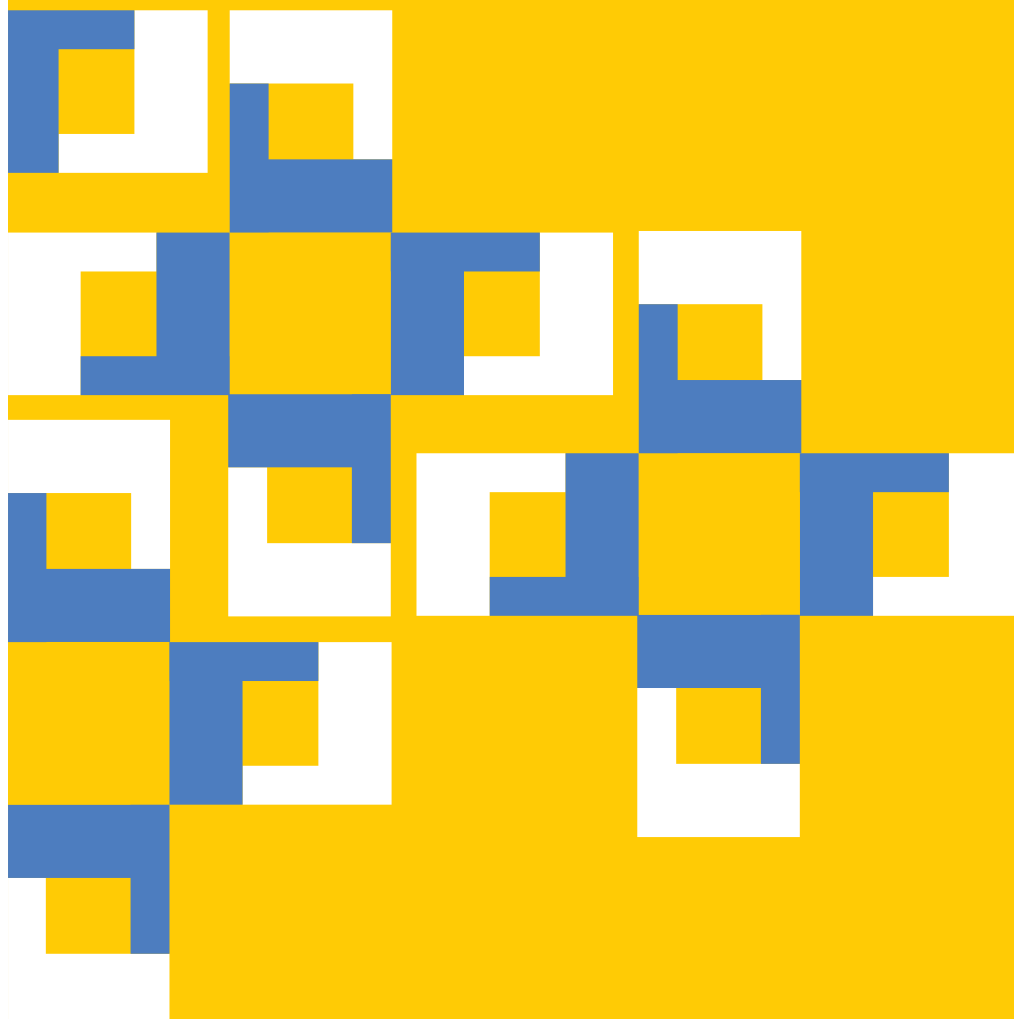

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Періодичний звіт на основі
моніторингових матеріалів
з обраних регіонів України

2024

ВИПУСК 10.
СІЧЕНЬ—БЕРЕЗЕНЬ
2024 РОКУ

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Періодичний звіт на основі
моніторингових матеріалів
з обраних регіонів України

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ. Періодичний звіт на основі моніторингових матеріалів з обраних регіонів України. **ВИПУСК 10. СІЧЕНЬ – БЕРЕЗЕНЬ 2024 РОКУ** / Український незалежний центр політичних досліджень. Київ. Червень 2024. 37 с.

Цей звіт підготувала команда Українського незалежного центру політичних досліджень у межах діяльності Національної платформи стійкості та згуртованості. Ця громадянська ініціатива започаткована в лютому 2018 року (попередня назва – Національна платформа «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію»).

Діяльність Національної Платформи спрямована на посилення національної стійкості України. Шлях до цього – забезпечення діалогових практик у суспільстві, надання пропозицій владі у виробленні відповідних політик, зокрема щодо стійкості та соціальної згуртованості, а також забезпечення суспільної обізнаності в цих процесах. Ініціатива реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах проекту «Забезпечення стійкості України в умовах зростання ризиків та наслідків війни».

Звіт базується на даних про події в 11 областях України, що мають значення для формування політики національної стійкості. Відбір областей здійснено на основі аналізу процесів згуртованості мешканців Донецької, Луганської, Херсонської, Харківської, Запорізької, Миколаївської, Одеської, Івано-Франківської, Чернівецької, Львівської і Закарпатської областей внаслідок розгортання воєнних дій. Для збору даних ми вирізняємо тимчасово окуповані території, прифронтові та звільнені території, території, що розташовані в умовному тилу.

УНЦПД висловлює подяку за надані матеріали учасникам Регіональної мережі Національної платформи стійкості та згуртованості – Дмитрові Арабаджієву, Тамарі Астаховій, Діані Бариновій, Дементію Белому, Валентину Волошину, Ігорю Доцякові, Михайлові Золотухіну, Наталії Нечаєвій-Юрійчук, Олені Ніжельській, Андрію Романенкові, Зеновію Сірику.

Укладачі звіту – Світлана Горобчишина (текст), Світлана Конончук (загальна редакція)
Літературна редакторка – Мар'яна Добоні
Дизайнер – Сергій Буравченко

Координація проекту – Ольга Коваленко, Іван Вартовник, Анна Іщук, Валерія Скворцова.

Зміст цієї публікації є цілковитою відповідальністю авторів і не обов'язково відображає офіційну позицію Європейського Союзу.

Публікація доступна на сайті Національної платформи стійкості та згуртованості <http://national-platform.org/> та сайті УНЦПД www.ucipr.org.ua.

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ		05
<hr/>		
I.	ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ	09
<hr/>		
1.	Зміни в системі управління	09
1.1.	Рішення окупаційної влади	09
1.2.	Доступ до публічної інформації	11
2.	Гуманітарна ситуація	11
2.1.	Фільтраційні дії окупаційної влади / військовополонені	12
2.2.	Дії окупаційної влади щодо рекрутингу в збройні формування	12
3.	Робота над ідентичністю	12
3.1.	Зміни в стандартах освіти	13
3.2.	Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення	13
3.3.	Свобода віросповідання	14
4.	Зміни в соціальній структурі	14
4.1.	Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю	14
<hr/>		
II.	ПРИФРОНТОВІ ТА ЗВІЛЬНЕНІ ТЕРИТОРІЇ	15
<hr/>		
1.	Зміни в системі управління	15
1.1.	Рішення влади, що позначилися на згуртованості	16
1.2.	Доступ до публічної інформації / інформаційна безпека	20
2.	Робота над ідентичністю	21
2.1.	Зміни в стандартах освіти	21
2.2.	Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення	22
3.	Спільна справа	22
3.1.	Взаємодія на рівні спільнота – влада. Довіра до рішень влади. Реагування на потреби та бізнесові й громадські ініціативи	22
4.	Зміни в соціальній структурі	24
4.1.	Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю	24
4.2.	Потреби вимушених переселенців. Реагування	24
4.3.	Потреби добровольців територіальної оборони. Реагування. Мобілізація. Бронювання	24
<hr/>		
III.	УМОВНО ТИЛОВІ ТЕРИТОРІЇ ПІД УПРАВЛІННЯМ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ	25
<hr/>		
1.	Зміни в системі управління	25
1.1.	Рішення влади, що позначилися на згуртованості	25
2.	Робота над ідентичністю	27
2.1.	Мовна політика	27
2.2.	Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення	27
2.3.	Свобода віросповідання	28
3.	Спільна справа	28
3.1.	Взаємодія на рівні спільнота – влада. Довіра до рішень влади. Реагування на потреби та бізнесові й громадські ініціативи	28
3.2.	Взаємодія на рівні суспільства. Ініціативи. Довіра між групами	29
4.	Зміни в соціальній структурі	30
4.1.	Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю	30
4.2.	Потреби вимушених переселенців. Реагування	30
4.3.	Потреби добровольців територіальної оборони. Реагування. Мобілізація	31
<hr/>		
	МЕТОДОЛОГІЯ ЗБОРУ ДАНИХ	33

РЕЗЮМЕ

Ситуація на фронті

Протягом січня – березня 2024 року сильні бої точилися на території Донецької області. Після захоплення Мар'їнки наприкінці грудня 2023 року росіяни зосередилися на тому, щоб взяти Авдіївку. Фактично в листопаді 2023 року загарбники перерізали головну транспортну артерію, якою до міста перекидалися резерви та відбувалася ротація особового складу, тому для продовження оборони міста використовувалися другорядні дороги між селищами. На початку 2024 року російські війська з боями захопили місто, і 17 лютого українські підрозділи були вимушені покинути позиції, але утримували оборону за 6–7 кілометрів на захід від міста.

Незважаючи на окупацію, українська сторона високо оцінює операцію з оборони Авдіївки. По-перше, вона стримувала сили супротивника й не давала розпочати наступ на інших ділянках фронту. По-друге, вихід із міста вдалося організувати так, що великі групи оборонців не потрапили в оточення або полон. По-третє, упродовж усієї операції під Авдіївкою російські сили [зазнавали](#) значних втрат.

Агресор атакував у напрямку міста Часів Яр. Попри відсутність у нього значних успіхів, експерти не виключали активізацію наступальних дій у цьому напрямку, оскільки захоплення Часового Яру ставить під загрозу великі міста Слов'янськ і Краматорськ.

Луганська область залишалася майже повністю окупованою. Українські бійці постійно відбивали атаки ворога на Лиманському напрямку, де росіяни, використовуючи авіаційне бомбування, намагалися прорвати українські рубежі.

Російські окупанти продовжили активно атакувати на південній ділянці фронту в Запорізькій області поблизу Роботиного, Вербового. «Бойові дії характеризуються численним застосуванням дронів всіх типів у поєднанні з вогнем артилерії та мінометів. За таких обставин ударні безпілотні системи поступово стають основною ударною зброєю сухопутних підрозділів у загальновійськовому бою», – [заявив](#) головнокомандувач Збройних Сил України Олександр Сирський.

Безпекова ситуація на територіях, прилеглих до лінії фронту, залишалася вкрай важкою. Тривалі обстріли з боку росіян призводили до значних руйнувань інфраструктури України та загибелі цивільного населення. 22 березня росіяни [вдарили](#) вісьмома ракетами по найбільшій гідроелектростанції України – ДніпроГЕС. Об'єкт генерував понад 1,5 ГВт електроенергії, що еквівалентно двом ядерним реакторам Рівненської АЕС. Наразі дві станції Дніпровської гідроелектростанції (ГЕС-1 і ГЕС-2) не працюють. Понад 7,5 тисяч квадратних метрів акваторії Дніпра забруднено нафтопродуктами.

3 січня значно посилювалися обстріли Харкова та Харківщини. 9 лютого потужними ударами ворог розбив нафтопереробне підприємство в Харкові, спричинена цим масштабна пожежа охопила 56 житлових будинків, загинули цивільні, зокрема троє дітей. Українські служби мусили [ліквідувати](#) викид понад 3 000 тонн небезпечних речовин.

За [інформацією](#) Харківської обласної військової адміністрації від 28 березня 2024 року, на Куп'янсько-Лиманському напрямку протягом понад десяти місяців було зосереджено близько 100 тисяч ворожих військ. Приблизно 40 тисяч із них брали участь у боях, решта займалася логістикою та забезпеченням. Воїни Збройних Сил України стримували щоденні штурмові атаки поблизу Куп'янська. З березня ворог почав частіше застосовувати керовані авіабомби, які мають набагато більшу руйнівну силу, ніж артилерія, а також, за оцінками жителів, наповнені невизначеними хімічними речовинами, які перешкоджають нормальному диханню. 21 березня [відбувся](#) масований обстріл об'єктів енергетичної інфраструктури Харківщини. Була розбита ТЕЦ-5. Унаслідок критичних пошкоджень більша частина споживачів області залишилася без світла, тепла та водопостачання. Отже, безпекова

складова – це ключовий фактор, від якого залежать всі інші елементи стійкості та згуртованості, ефективність діяльності влади та гуманітарна ситуація в прилеглих до фронту регіонах.

Тимчасово окуповані території

На тимчасово окупованих територіях Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей протягом першого кварталу 2024 року продовжувалася стрімка політична інтеграція територій і населення в загальноросійський простір, зокрема через імітацію «виборів» президента Росії. Окупанти вдавалися до репресій для примушення мешканців до участі у «виборах», що загрожувало безпеці та свободі жителів окупованих регіонів. Ці системні дії з боку окупантів становлять серйозні виклики для подальшої політики реінтеграції та відновлення стабільності в регіоні після звільнення.

Більшу частину доходів окупованих територій складають трансферти з державного бюджету РФ. У 2024 році з бюджету РФ на ці потреби заплановано виділити понад 430 мільярдів рублів. Попри це, у бюджетах так званих «нових суб'єктів федерації» все одно зберігається дефіцит.

Плани Президентської академії РФ щодо підготовки магістрів-управлінців для роботи в «нових регіонах» свідчили про спроби Росії зміцнити адміністративний контроль над тимчасово окупованими територіями.

Мобільний зв'язок та інтернет були недоступними або обмеженими в більшості прифронтових міст і районів Луганщини. Навіть коли доступ з'являвся, він часто був нестабільним. Окупаційна влада встановила лише кілька таксофонів, яких не вистачало для зв'язку з мешканцями.

Багато районів залишалися без централізованого водопостачання через неремонтовані або зруйновані водогони, що змушувало жителів виживати без необхідних ресурсів. Обіцянки відновити опалення, дані перед «виборами», не виконувалися. Відсутність централізованого опалення змушувало людей вдаватися до альтернативних засобів обігріву, таких як буржуйки й пічки.

Посилення фільтраційних заходів й обмеження доступу до пунктів пропуску з боку окупаційної влади значно ускладнювали перетин кордону для жителів тимчасово окупованих територій, особливо тих, хто не мав російського паспорта.

«Включення» Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей до Південного військового округу РФ 26 лютого 2024 року свідчить про те, що місцеве українське населення на цих територіях може стати частиною російського війська.

Російські окупанти активно втручалися в питання релігії та свободи віри, намагаючись створити контрольовані ними парафії та епархії, що було частиною їхньої стратегії з утримання контролю над регіоном.

Прифронтові та звільнені території

Зруйноване енерговиробництво стало значним викликом для Харківщини, особливо в зимовий період, адже нестача електроенергії паралізувала місцеві бізнеси, ударяючи по економіці регіону. Жителі та влада готувалися до цих викликів, закупаючи генератори та шукаючи альтернативні способи опалення. Проте ситуація залишалася критичною й потребувала консолідованих рішень і фінансів усіх рівнів влади – державного, регіонального, місцевого, а також залучення міжнародних партнерів.

Важливим викликом для влади області залишався високий ступінь мінування на звільнених територіях, адже очищення від мін потребує значних матеріально-технічних ресурсів і відповідних фахівців.

Громадське схвалення підозр, вручених деяким особам за співпрацю з агресором, підтверджувало підтримку населенням дій влади та важливість покарання за зраду.

У Запорізькій області почали розв'язувати питання оцінювання майна, яке непокоїть багатьох громадян. Завдяки дистанційному зондуванню Землі зібрано і вже внесено до Реєстру пошкодженого майна значну кількість даних про пошкоджене майно в Мелітополі. Розвиток таких ініціатив може слугувати ефективному оцінюванню та компенсації збитків.

Суттєвим викликом для стійкості прифронтових регіонів стало будівництво оборонних фортифікаційних укріплень. Наприклад, у Запорізькій області спостерігалася масова відмова підрядників виконувати роботи через такі причини: а) типові проекти оборонних споруд не доопрацьовані, відсутня прив'язка до конкретної місцевості з урахуванням специфіки географії та рельєфу, що призводить до додаткових витрат за рахунок підрядника; б) втрата дорогої спецтехніки при регулярних обстрілах; механізми страхування та компенсації не врегульовані або відсутні; в) занижена кошторисна вартість виконання екскаваторних, монтажних і зварювальних робіт; г) завищена вартість бетонних блоків-споруд, що поглинає 60–70% усієї кошторисної вартості проекту та відповідно прибутку.

Згідно з моніторингом Херсонської області, відсутність повноцінного місцевого самоврядування, відсторонення депутатів місцевих рад від належного виконання своїх повноважень й обмежене застосування процедур демократії участі, залучення громадян до вироблення рішень негативно позначалися на зацікавленості місцевим розвитком.

Водночас у Миколаївській області почали відновлюватися відкриті та прозорі публічні процеси ухвалення рішень органами місцевого самоврядування. Проте в умовах воєнного стану не всі рішення можуть бути ухвалені на рівні місцевого самоврядування й потребують активних дій із боку державних управлінських органів.

Різні публічні обговорення, особливо щодо перейменування населених пунктів і вулиць, часто спричиняли емоційне напруження, критику з боку громадськості та загострення конфліктних ситуацій. Це потребувало від органів місцевого самоврядування поліпшення здатності працювати з розмаїттям думок і підвищення ефективності публічних консультацій.

Успішна реалізація проєктів і громадських ініціатив нині суттєво залежать від міжнародного співробітництва.

Хоча нові громадські ініціативи успішно реагують на виклики війни та соціальні проблеми, інституційно вони здебільшого слабкі. Крім того, деякі політичні ініціативи мімікрують під громадянське суспільство, а це може посилювати нестабільність, конфлікти й викривляти суть суспільно значущих справ.

Серед громадян ширилося невдоволення через високі зарплати посадовців, недостатні зусилля для розв'язання житлових проблем внутрішньо переміщених осіб і часто неефективне використання бюджетних коштів.

Умовно тиллові території під управлінням українського уряду

Російська армія систематично атакувала Одеську область, зосередивши удари на об'єктах критичної інфраструктури та промисловості. Обстріли призвели до значних втрат серед цивільного населення.

В Івано-Франківській області ракетними обстрілами 22 березня було [виведено з ладу](#) Бурштинську теплову електростанцію. Відновлення станції, яка забезпечувала електроенергією 3 мільйони користувачів, потребує щонайменше 4 мільярдів гривень.

У грудні 2023 року [уряд обмежив](#) вільний в'їзд, перебування та пересування людей у прикордонній зоні. Дозвіл на перебування в цій зоні надає, як зазначено в постанові «Про прикордонний режим», «відповідний орган Державної прикордонної служби, який безпосередньо виконує завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону у визначеній зоні відповідальності». По суті, таким органом є місцевий прикордонний загін, але завчасно інформацію про це із сайту самої служби складно отримати.

Загалом органи влади та місцевого самоврядування діяли за вже відпрацьованим за час повномасштабного вторгнення алгоритмом: здійснення управлінських завдань, надання гуманітарної та іншої допомоги внутрішньо переміщеним особам, Збройним Силам України, вразливим категоріям населення, організація й проведення офіційних урочистостей із нагоди пам'ятних подій тощо. Одночасно фокус поступово почав зміщуватися на потреби учасників бойових дій. Велика увага зверталася на пам'ятні дати та особливо героїв війни. У багатьох громадах відкривали меморіальні дошки, закладали алеї слави тощо.

Відновлення експорту через порти Великої Одеси свідчить про економічну стійкість і здатність до відновлення навіть в умовах війни. Експорт збіжжя за програмою «Зерно з України», що реалізується донорськими коштами, підтверджує значення регіону та України в цілому в міжнародній торгівлі та підтримці світової продовольчої безпеки.

Проте викликала велике занепокоєння відсутність ефективної реакції української влади на спроби польських фермерів блокувати вантажні перевезення на польсько-українському кордоні.

Деякі рішення органів місцевої влади про ремонт доріг, реконструкцію скверів містили конфліктогенний потенціал. В основному це було пов'язано з низьким залученням мешканців до вироблення рішень.

Родини військових, зокрема полонених, періодично нагадували органам влади та громадськості про важливість спільної діяльності задля визволення полонених тощо, у тому числі через публічні акції.

Рішення Священного синоду Румунської православної церкви від 29 лютого про заснування канонічної структури на території України для об'єднання румуномовних православних парафій створило додаткове напруження серед вірян у Чернівецькій області. Велися перемовини на низинному рівні зі священниками Української православної церкви Московського патріархату, які здійснюють службу румунською мовою, про можливість зміни канонічної приналежності громад.

У суспільстві зростає соціальний песимізм, напруженість та ухилення від військового призову. Комунікація між органами влади, центрами комплектування та соціальної підтримки й громадянами перебувала на зародковому рівні. У таких умовах будь-які інформаційні провокації спричиняли суспільні збурення та локальні конфлікти.

В усіх областях набували розвитку процеси громадянської самоорганізації внутрішньо переміщених осіб. Основними завданнями залишалось забезпечення житлом та роботою. Велику роль у цих процесах поряд з органами влади відігравали громадські організації та міжнародні донори.

Продовжили працювати різні міжнародні організації. Вони надавали перевагу цільовій допомозі конкретним установам, фондам, соціальним верствам тощо.

Суспільство продовжувало підтримувати Збройні Сили України, але фінансові внески поступово скорочувалися через зниження заробітної спроможності та очікування, що це завдання повинна взяти на себе держава.

I. ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ

1. Зміни в системі управління

26 лютого президент Росії Володимир Путін [видав](#) указ «Про військово-адміністративний поділ Російської Федерації», згідно з яким тимчасово окуповані території Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей України «віднесено» до Південного військового округу РФ. Незаконно анексовані у 2014 році Крим і Севастополь «включені» до складу Південного військового округу РФ раніше.

1.1. Рішення окупаційної влади

>> «ВИБОРИ» ПРЕЗИДЕНТА РОСІЇ

Ключовою політичною подією на окупованих територіях України стали так звані «вибори» президента Росії. Це вже третя масова пропагандистська кампанія окупантів за останні вісімнадцять місяців, спрямована на поглинання тимчасово окупованих територій, створення колабораційних структур, залучення до співпраці й примушування до публічної лояльності мешканців тимчасово окупованих територій через масовий підкуп соціальних груп, тиск, фільтрацію та нейтралізацію здатних до опору громадян. Так, у вересні 2022 року [відбулися](#) псевдореферендуми про «входження» захоплених територій у склад РФ; у вересні 2023 року [були проведені](#) так звані «вибори» в «місцеві парламенти» та «муніципалітети» на окупованих територіях України; окрім того, варто згадати про багатомісячну кампанію напередодні «виборів» президента Росії.

На тимчасово окупованих територіях, на відміну від більшості регіонів Росії, «вибори» президента Росії тривали майже місяць і склалися з трьох етапів:

- з 25 лютого по 9 березня відбулося дострокове голосування на дільницях, розташованих у населених пунктах біля лінії фронту;
- з 10 до 14 березня пройшло дострокове голосування на всіх окупованих територіях;
- з 15 по 17 березня відбулося так зване «основне голосування».

Окупаційна влада намагалася залучити до «виборів» якомога більше людей, тому дозволила брати участь у «голосуванні» не лише особам, російське громадянство яких підтверджується національним паспортом, а й узагалі всім, хто перебуває на окупованих територіях. Зокрема, на Донеччині проголосувати на «виборах» могли ще й власники «паспорта «ДНР» і навіть громадяни України за умови їх реєстрації на «території «ДНР» до 30 вересня 2022 року.

Були створені спеціальні пересувні виборчі групи, які влаштовували голосування просто неба в різних районах населених пунктів. Окупаційна влада в Донецькій області звітувала, що всього було [створено](#) 1 252 такі групи, і це за умови, що стаціонарних дільниць на окупованій території області було лише 708. Пересувне голосування [влаштували](#) навіть у щойно окупованій Авдіївці (жодної інформації про кількість тамтешніх виборців оприлюднено не було, хоча, за переконаннями пропагандистів, після захоплення в місті перебувало близько 1 000 місцевих мешканців).

Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України [повідомив](#), що «росіяни тиснуть на жителів окупованих районів Запорізької області та змушують їх брати участь у так званих «виборах» президента РФ, організувавши «надомне голосування». Представники «виборчих комі-

сій” здійснюють поквартирний обхід жителів окупованих міст Запорізької області у супроводі озброєних автоматами військовослужбовців». Окупанти спочатку провели «надомне голосування» в селах регіону, а 15 та 16 березня – ходили по домівках містян. Зокрема, працівників Запорізької АЕС офіційно сповістили, що члени «виборчих комісій» прийдуть до них додому.

У Луганській обласній військовій адміністрації (далі – ОВА) повідомили, що напередодні голосування керівники «державних установ» псевдореспубліки **отримали** плани явки співробітників на «вибори» президента РФ. Окрім цього, з’являються на виборчі дільниці мали й усі члени родин «бюджетників» (тобто тих людей, які працюють у різних «державних установах»). «Ті, хто має право голосу, – віддати його, всі інші – сфотографуватися і долучитися до флешмобу, опублікувавши світлини у соцмережах», – розповіли в обласній адміністрації.

Щоб ні в кого **не виникало** спокуси пручатися, під час «виборів» збільшили кількість силовиків. Так, лише на тимчасово окупованій території Запорізької області було відправлено 2,5 тисячі осіб зі складу Росгвардії, яка підпорядковується безпосередньо президенту Росії, і Міністерства внутрішніх справ Росії.

На окупованій території, як і по всій території Росії, функцію «спостерігачів» узяли на себе представники СНД, залежних від Росії країн третього світу та маргіналізовані політики із західних країн.

Відповідно до **даних** російської Центральної виборчої комісії, майже 2,6 мільйона осіб узяли участь у дострокових псевдовиборах на окупованих територіях України. Найбільша кількість голосів була зафіксована на окупованій території Донецької області – 1 171 849, на окупованій території Луганської області – 326 379; на окупованій території Херсонської області – 280 566; на окупованій території Запорізької області – 242 046.

Примус, погрози і фальсифікації результатів, до яких вдавалися окупанти, а також контроль над інформаційним простором свідчать про систематичне порушення основних принципів демократичного процесу та прав людини й загрожують безпеці та свободі громадян на окупованих територіях.

Ці системні дії окупантів серйозно ускладнюють процеси деокупації та подальшої реінтеграції населення після визволення окупованих територій.

>> ЗАПОРІЗЬКА АЕС

На тимчасово окупованій Запорізькій АЕС шантаж із боку росіян продовжувався. На початку січня експертам МАГАТЕ **відмовили** в доступі до деяких залів енергоблоків ЗАЕС. Генеральний директор агенції Рафаель Гроссі повідомив, що це вперше, коли МАГАТЕ не має доступу до реакторних залів, які перебувають у стані «холодної зупинки». У лютому на станції **виникла** нова загроза, пов’язана з тим, що термін придатності ядерного палива, яке використовується в реакторах, скоро закінчиться і нікому буде його замінити в разі потреби.

Рада керуючих МАГАТЕ 7 березня більшістю голосів **схвалила** проєкт резолюції, розробленої Україною, про термінове повернення Запорізької АЕС під повний контроль України.

>> БЮДЖЕТ

Згідно з бюджетом окупованих територій, більшу частину їхніх доходів **становлять** надходження з бюджету РФ. Усього у 2024 році Росія планує виділити тимчасово окупованим територіям понад 430 мільярдів рублів (більш як 4,34 мільярда євро за курсом Центробанку Росії на 1 січня 2024 року), з яких найбільше надійде до бюджету окупованої частини Донецької області – 137,4 мільярда рублів (1,38 мільярда євро); Луганської області – 92,5 мільярда рублів (932 мільйони євро); Запорізької – 60,1 мільярда рублів (трохи менше ніж 606 мільйонів євро); Херсонської – 33,2 мільярда рублів (близько 335 мільйонів євро). При цьому в бюджетах так званих «нових суб’єктів федерації» все одно зберігається дефіцит.

>> БУДІВНИЦТВО

Спочатку росіяни вбили людей і знищили їхні домівки. Зараз на окупованих територіях Донеччини окупаційна влада зосередилася на спорудженні житла, яке передається переважно тим, хто активно з нею співпрацює, а також буде продаватися за так звану «пільгову іпотеку». **Виділено** 178 ділянок для будівництва переважно в Донецьку та Маріуполі. Житло можна буде придбати під 2% річних,

але місцеві мешканці через високу вартість і відсутність роботи не можуть скористатися навіть пільговою іпотекою. Пропагандистські медіа повідомляють, що два пілотні будинки вже будуються в Маріуполі й на придбання квартир [видано](#) понад 200 позик. Перша однокімнатна квартира площею 52 квадратні метри була [продана](#) в іпотеку на 60 місяців за 5 мільйонів рублів (приблизно 53 тисячі євро).

>> ВЛАСНІСТЬ

Окупаційна влада на окупованих територіях Донецької області розпочала інвентаризацію земель. Планом кадастрових робіт на 2025 рік передбачено розв'язання питань про фінансування цих робіт і збір первинної документації, а у 2025 році спеціалізоване підприємство проведе комплексні кадастрові роботи в кількох окупованих громадах. Окупаційну владу особливо цікавлять земельні ділянки в Донецьку, Макіївці, Маріуполі та селищах уздовж берега Азовського моря. Таким чином, основна мета – знайти та передати новим власникам найбільш привабливі з комерційного погляду ділянки на окупованій території Донецької області. При цьому влада не пояснює, чому саме ці території обрані пріоритетними.

Узагалі з огляду на останні заяви окупаційної влади найближчим часом вона планує зробити ставку саме на використання туристичного потенціалу Приазов'я. Уже [завершено](#) складання оновлених генеральних планів усіх курортних селищ півдня Донеччини. Зокрема, [оголошено](#) про плани будівництва на березі Азовського моря потужного дитячого оздоровчого центру.

За [даними](#) Луганської ОВА, до січня 2028 року права на володіння або користування майновими комплексами підприємств вугільної галузі, що перебувають у державній власності так званої «ЛНР», можна буде передавати росіянам без проведення торгів.

У січні було підписано перший «договір» на оренду вугільних шахт й обладнання, зокрема майна шахти «Білореченська», гірничо-збагачувальної фабрики та виробничого підрозділу «Краснодонське вантажно-транспортне управління». *«Це достатньо розвинутий шахтний комплекс, який не потребує значних інвестицій, як багато інших шахт, окупованих у 2014 році. Вибір зрозумілий, особливо враховуючи, що на придбання грошей витратити не потрібно було»,* – зазначили в Луганській ОВА.

>> ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ РОБОТИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Окупаційні телеграм-канали публікували інформацію про те, що в Президентській академії РФ запланована підготовка магістрів-управлінців для роботи в «нових регіонах». Це відбуватиметься в межах магістерської програми «Внутрішня політика і політичні технології», яка стартує у 2024 році. Це перша магістерська програма в Росії для підготовки спеціалістів цього профілю. Головна ціль – *«підготувати кадри для здійснення внутрішньої політики на всіх рівнях влади та забезпечити політичну стабільність у нових регіонах»*. Перший набір – 50 людей. Анонсовано, що під час навчання студенти опанують особливі технології політичного управління, включаючи діагностику суспільно-політичної ситуації, політичний психоаналіз і прогнозування, технології управління територіями.

1.2. Доступ до публічної інформації

У прифронтових містах і районах окупованої Луганщини мобільний зв'язок та інтернет залишалися ненадійними, люди намагалися «зловити» сигнал у місцях із непередбачуваним покриттям. Згідно зі зведенням Луганської ОВА, мобільний інтернет у так званій «ЛНР» [увімкнули](#) на час передвиборчої кампанії після майже року відсутності. *«Утім, інтернету, як і зв'язку, не дочекаються в Сєверодонецьку, Лисичанську, Рубіжному, населених пунктах Сватівщини, Кременіщини, в Троїцькому та навколо. Як і раніше, його намагаються "спіймати" в окремих місцях, куди непрогнозовано дістає покриття»,* – наголосили в Луганській ОВА.

2. Гуманітарна ситуація

На окупованій у 2022 році території Луганщини [люди так і не отримали обіцяного перед виборами централізованого опалення](#). У жовтні 2023 року в захоплених містах області – Рубіжному, Лисичанську,

Сєвєродонецьку – окупаційні очільники випробовували модульні котельні, привезені з Росії. Проте їх так і не під'єднали до загальної тепломережі через її пошкодження. У результаті взимку місцеві мешканці обігрівалися «буржуйками» й пічками, – розповів Артем Лисогор, начальник Луганської ОВА. Аналогічна ситуація спостерігалася і з електропостачанням.

Окупаційна влада намагалася використати захоплення Авдіївки в Донецькій області для пропаганди. Зокрема, переконувала у відновленні нормального життя в зруйнованому місті, звітуючи про [відновлення мобільного зв'язку](#), забезпечення [містیان продовольством і паливом](#), відкриття пункту обміну гривень на рублі та [прийом документів на російський паспорт](#).

[Анонсувалося](#) навіть відновлення 19 будинків, які мали незначні пошкодження. При цьому нові очільники намагалася не акцентувати на кількості населення, яке залишилося в місті. За інформацією української сторони, перед повною окупацією в місті перебувало не більше ніж 800 цивільних. Окупаційна влада жодних цифр не оприлюднювала, повідомляючи лише про те, що 130 евакуйованих мешканців міста [звернулися](#) по соціальні виплати.

2.1. Фільтраційні дії окупаційної влади / військовополонені

В окупованих районах Запорізької області жителям було дуже складно перетнути кордон без російського паспорта, особливо при в'їзді до окупованого Криму, де проводили посилені фільтраційні заходи. Очільник області Іван Федоров зауважив, що на окупованих територіях росіяни створювали додаткову фільтрацію людям, які мали паспорт України, а також скорочували кількість пунктів пропуску: «Українець з паспортом України, який хоче повернутися на тимчасово окуповану територію для того, щоб провідати своїх рідних, близьких або розібратись зі своїм майном, може прилетіти на територію РФ лише через аеропорт "Шереметьєво" [у Москві]». Таку ж додаткову фільтрацію для власників українського паспорта окупанти застосовували й для проїзду на територію незаконно анексованого Криму – працювали лише пункти «Джанкой», «Армянськ» та «Перекоп». Як зауважив Іван Федоров, тільки одна людина з десяти могла пройти фільтраційні заходи окупаційної влади.

2.2. Дії окупаційної влади щодо рекрутингу в збройні формування

Важливим кроком окупаційної влади стало [«включення»](#) 26 лютого Херсонської, Запорізької, Донецької і Луганської областей у склад Південного військового округу РФ. Цей крок багато спостерігачів розцінили як завершення формальної підготовки до мобілізації мешканців тимчасово окупованих територій. З середини 2023 року чоловіків, що мешкають на окупованій території, зобов'язали ставати на військовий облік. З жовтня 2023 року представники окупаційної влади [розпочали](#) роздавати повістки військовозобов'язаним для уточнення відомостей військового обліку. Розширення території Південного військового округу завершило формальні процедури для підготовки та проведення мобілізаційних заходів. На [думку](#) політичного аналітика Сергія Данилова, навесні 2024 року цілком імовірна мобілізація чоловіків на окупованих територіях.

3. Робота над ідентичністю

На тимчасово окупованих територіях Запорізької області російська влада [влаштувала](#) пропагандистські заходи з вшанування загиблих під час теракту, який стався в концертному залі «Крокус Сіті Хол» в Московській області Росії 22 березня 2024 року.

3.1. Зміни в стандартах освіти

Освіта на тимчасово окупованих територіях поки що повністю не інтегрована в систему освіти Російської Федерації. Для цих територій до 2026 року продовжує діяти мораторій на обов'язкове проходження випускниками шкіл єдиного державного іспиту. Законодавці не виключають, що його буде продовжено, і випускники отримують атестати на основі поточних балів. Утім, школярі на окупованих територіях можуть скласти цей іспит за власним бажанням. Більшість із них намагаються скористатися різноманітними пільгами на вступ до закладів вищої освіти, які передбачені російським законодавством для мешканців окупованих територій.

За інформацією Луганської ОВА, на окупованій Луганщині та інших тимчасово окупованих територіях, а також у регіонах РФ, що межують з Україною, окупанти [запроваджували](#) посади радників директора з виховної роботи в школах і коледжах. Ці люди будуть відповідати за поширення пропаганди серед дітей і підлітків. Таким чином, створюється єдина система «виховної роботи». Особлива увага приділяється захопленим територіям, для яких суттєво збільшені видатки бюджету на «виховання патріотизму» в освітній програмі із 6,47 мільярда рублів у 2023 році до 39,7 мільярда рублів у 2024 році.

3.2. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення

Окупаційна адміністрація [наказала](#) створити в кожній школі та комунальних установах Луганщини осередки пропаганди – «музеї СВО». «Туди завозитимуть виставки з російським спорядженням та формуватимуть стенди з місцевими зрадниками, аби посилити для юнаків і дівчат міф про підтримку окупації місцевими», – наголосили в Луганській ОВА. Подібна експозиція також розпочала роботу у Сватівському краєзнавчому музеї.

Російські представники окупаційної влади в захопленому в червні 2022 року Северодонецьку Луганської області вирішили відмовитися від української символіки міста й прийняли нове «Положення про офіційні символи (герб та прапор)».

Герб Северодонецька
від 1998 року (ліворуч)

Герб окупованого
Северодонецька
від 2024 року (праворуч)

Прапор міста, затверджений у 1999 році, відтворював жовто-блакитний стяг України зі знаком державності – тризубом, у центрі якого також було зображення сокола-сапсана, адже місто розвинулося на місці поселення запорізьких козаків XVII століття під назвою Соколиний Юрт. Герб мав форму щита, оповитого стрічкою з колоссям, написом Северодонецьк і датою заснування міста – 1938 ([перші стовпчики окреслили місце хімічного комбінату й селища в 1933 році](#)). По центру щита зверху містилося зображення золотавого сокола, а нижче – колба на позначення хімічного виробництва та зображення імпульсу на позначення приладобудування. До збройного нападу Росії северодонецький «Азот» був найбільшим хімічним виробництвом України. Окупанти видалили всі символи, що пов'язували герб і прапор з історією міста української доби. Нині герб містить зображення сокола, промислової труби та корони.

3.3 Свобода віросповідання

27 грудня 2023 року Синод Російської православної церкви [ухвалив](#) рішення про створення на тимчасово окупованій території Херсонщини Скадовської єпархії з кафедральним центром у місті Скадовськ. Він пояснив своє рішення скаргами священнослужителів Херсонської єпархії Української православної церкви та насельниці Миколаївського жіночого монастиря. За їхніми словами, вони були позбавлені спілкування з митрополитом Херсонської єпархії Української православної церкви Іоанном Сіопком, який перебуває на вільній території України. Тимчасове управління окупованими парафіями було покладено на єпископа Російської православної церкви Алексія з Джанкоя.

У січні колишній генічеський міський голова Олександр Пінаєв [написав](#) публічний донос на митрополита Новокаховського та Генічеського Української православної церкви Філарета (Зверєва). Олександр Пінаєв звинуватив Філарета в тому, що той бойкотує заходи російських окупантів і «краде» релігійні свята в «російських православних людей». Пінаєв закликав керівництво Російської православної церкви взяти Новокаховську та Генічеську єпархії Української православної церкви під «свій омофор». Також він написав, що митрополит не має російського паспорта та є «ждуном» (тобто людиною, яка чекає на звільнення земель від окупантів).

4. Зміни в соціальній структурі

4.1. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю

За [даними](#) Луганської ОВА, ще наприкінці 2022 й упродовж 2023 року у так званій «ЛНР», щоб виправдати депортацію та «оздоровлення» в північних регіонах РФ дітей і підлітків, влаштували примусову диспансеризацію. Медичні працівники з Росії виявили патології майже в 70% оглянутих дітей на території окупованої Луганщини. Огляди здійснювали лише медичні працівники, яких привезли з Росії, щоб місцеві не змогли втрутитися в процедуру.

II. ПРИФРОНТОВІ ТА ЗВІЛЬНЕНІ ТЕРИТОРІЇ

1. Зміни в системі управління

Протягом перших трьох місяців 2024 року було ухвалено низку важливих рішень щодо Запорізької області. Зокрема, 2 лютого на посаду голови Запорізької обласної військово-цивільної адміністрації Президент України призначив Івана Федорова, а Юрія Малашка було звільнено, як писали в пресі – за його власним бажанням. До призначення Федоров **був** міським головою Мелітополя, у 2022 році потрапив у російський полон за відмову співпрацювати з окупантами. Після шести днів полону його обміняли на дев'ять полонених російських солдатів-строковиків.

Верховна Рада України 21 березня [передала повноваження Запорізької обласної ради Запорізькій ОВА на період воєнного стану](#), у тому числі майнові, земельні та кадрові питання.

Головою обласної ради залишилася Олена Жук, апарат ради мав займатися підготовкою проєктів розпоряджень, а начальник ОВА – ухвалювати відповідні рішення. Очільник області також зазначив, що в апараті обласної ради передбачаються кадрові зміни, зокрема скорочення, але конкретні кроки будуть визначені після проведення інвентаризації.

Рішення Верховної Ради України загалом сприйняли позитивно, воно не викликало засудження в соціальних мережах, гострих дискусій серед громадськості та широких верств населення області. Також зазначимо, що аналогічний проєкт рішення було внесено до Верховної Ради України ще за каденції та ініціативи попереднього голови обласної державної адміністрації Юрія Малашка, але його блокували народні депутати – представники інших областей України, які вважали цей прецедент потенційно небезпечним для майбутнього функціонування інших обласних рад.

У Херсонській області залишилася одна місцева рада – Херсонська обласна рада. Вона [зібралася](#) в останній раз на пленарне засідання 22 вересня 2023 року. У період із листопада 2023 до січня 2024 року рада працювала в режимі засідань постійних депутатських комісій і спробувала зібратися на пленарне засідання в змішаному форматі 16 лютого, [але засідання не відбулося](#) через відсутність кворуму. Головна причина відсутності депутатів – протест частини депутатів проти участі в засіданні сесії депутатів, яких громадськість підозрює у зв'язках з окупантами, зокрема одного депутата від Блоку Володимира Сальдо. Останній у квітні 2022 року став головою окупаційної адміністрації Херсонської області, а діяльність самої партії було заборонено у 2022 році.

Частина депутатів обласної ради закликала парламент розпустити Херсонську обласну раду. Якщо раніше це були звернення в соціальних мережах, то цього разу депутати почали блокувати проведення сесій.

У період із січня по березень у деяких громадах усе більше депутатів почали складати повноваження. Серед причин – те, що їх відсторонюють від участі в обговоренні та ухваленні рішень, їхня діяльність не висвітлюється в офіційних джерелах інформації, їх не запрошують на заходи за участю влади, а статус депутата ускладнює можливість виїхати з країни на період бойових дій. Так, за лютий – березень [склали](#) повноваження п'ять депутатів Херсонської міської ради. Загалом депутатські повноваження склали вже 11 з 54 депутатів Херсонської міської ради. Подібні процеси спостерігалися і в інших громадах Херсонської області.

Через практично повну окупацію області Луганська ОВА, 4 районні державні військові адміністрації та 26 військових адміністрацій громад працюють за межами Луганщини. Ареал дії військових адміністрацій на окупованих територіях мінімізований, розв'язанням проблем внутрішньо переміщених

осіб займаються органи управління на підконтрольній території. Через це постало питання про доцільність збереження органів влади, які були сформовані раніше на територіях, окупованих у 2022–2023 роках, і ефективність використання коштів бюджету країни. Так, 11 січня ГО «Правозахисна група Луганщини» направила на адресу Президента України відповідне звернення з питань функціонування військової адміністрації Луганської області та військових адміністрацій в окупованих населених пунктах.

Збурення серед громадян викликає непояснена інформація про статки чиновників, які не завжди корелюють з офіційними доходами, та відсутність реагування на ці розбіжності з боку держави.

1.1. Рішення влади, що позначилися на згуртованості

>> БУДІВНИЦТВО ОБОРОННИХ ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУД

На Харківщині [тривала](#) робота зі зведення фортифікаційних споруд – встановлення «зубів дракона», риття протитанкових ровів, обладнання опорних пунктів, бліндажів. Харківська ОВА спільно з військовими планувала зробити фортифікації вздовж всього кордону з РФ. Зведення одного об'єкта фортифікації потребувало до двох місяців. Спочатку кругову оборону зробили навколо Харкова, потім – в інших містах і селищах у міру звільнення. На цьому напрямку працювало до 30 підприємств, 500 працівників і більш ніж 200 одиниць техніки, 47 груп вибухотехніків.

З 1 березня в області [розпочали](#) підготовку другої лінії оборони – взводних опорних пунктів, що складаються із залізобетонних конструкцій. Готовність споруд – 30%. Укриття зможуть захистити від артилерійських обстрілів, осколків від ударів керованими авіабомбами. Територію під будівництво обирали військові.

Проте в Запорізькій області будівництво оборонних укріплень стало суттєвим викликом. Підприємці масово відмовлялися виконувати роботи з таких причин:

- типові проєкти оборонних споруд не були адаптовані до конкретної місцевості з урахуванням її географічних особливостей і рельєфу, що призводило до додаткових витрат із боку підприємця;
- втрати дорогої спецтехніки через регулярні обстріли (механізми страхування та компенсації не узгоджені або відсутні);
- занижена кошторисна вартість виконання екскаваторних, монтажних і зварювальних робіт;
- завищена вартість бетонних блоків-споруд поглинає 60–70% усієї кошторисної вартості проєкту і відповідно прибутку;
- організаційні питання повністю перекладені на підприємця (представники ОВА як замовники не виїжджають на місце).

>> РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Важливим напрямом забезпечення справедливості, єднання суспільства в боротьбі з агресором у Харківській області, яка зазнала окупації у 2022 році та й нині є зоною бойових дій, стало [викриття](#) державних зрадників і колаборантів. Так, наприклад, новина про вручення підозри особі, котра передавала ворогу інформацію про об'єкти енергосистеми, спричинила схвалення громадськості та розуміння невідворотності покарання.

У Харківській області станом на березень [розслідували](#) понад 21 тисячу воєнних злочинів, з яких майже 15 тисяч пов'язані з нападами на цивільні об'єкти, здебільшого житлові будинки. Решта – убивства, незаконне позбавлення волі, катування тощо.

За [даними](#) обласної прокуратури, з 24 лютого 2022 року на території Куп'янського району було розпочато понад 6 300 кримінальних проваджень, з них 2 900 – злочини про порушення законів і звичаїв війни.

Особливо важливим було притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини проти основ національної безпеки. Підозру про факти колабораційної діяльності повідомлено 181 особі, до суду направлено обвинувачення стосовно 120 осіб. Важливим і вкрай актуальним залишалося питання розшуку осіб, зниклих безвісти. На час написання звіту не відомо про місцезнаходження 1 489 осіб, з яких 56 цивільних і 5 дітей.

>> МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ

Регіональна та місцева влада Харківщини сконцентрували зусилля на відновленні та розвитку області. Створений та активно працює [Регіональний офіс міжнародного співробітництва](#), який координує взаємодію міжнародних фондів, громад, громадських, благодійних організацій з організаціями та установами, представниками місцевого самоврядування різних країн.

У 2024 році Управління Верховного комісара ООН у справах біженців [планує](#) забезпечувати громади Харківської області наборами для екстреного ремонту та будівельними матеріалами, через підрядника відремонтує 530 домогосподарств, ще 300 – забезпечить будматеріалами. Також заплановане встановлення модульних каркасних будинків для людей, чії домівки були зруйновані внаслідок збройної агресії РФ. «Карітас Україна» має намір надати грошову допомогу та підрядну підтримку для ремонту 500 будинків в області.

>> МІЖРЕГІОНАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ

Різні міста країни допомагали Харківщині, що сильно потерпає від російської агресії. Так, колеги з Одеської та Полтавської областей оперативно [надали](#) загороджувальні бони, щоб не допустити поширення нафтових плям по п'яти річках Харківщини після розливу нафти внаслідок масованої воєнної атаки в лютому.

Інші області України підтримували Харківщину й після масованої атаки на енергетичні об'єкти. Івано-Франківська, Кіровоградська, Сумська ОВА поставили генератори для забезпечення області електрикою.

>> ПРОГРАМА «ЄВІДНОВЛЕННЯ»

У Харківській області в межах програми «ЄВідновлення» від початку її дії 16 611 заявників [отримали](#) компенсацію за пошкоджене майно, на їхні рахунки спрямували понад 1,46 мільярда гривень (приблизно 4,5 мільйона євро за курсом на 1 січня 2024 року). Ще для 1 018 жителів області передали на виплату понад 102 мільйони гривень. Найбільше заяв подали жителі Ізюмського, Харківського та Чугуївського районів.

У січні Миколаївська область [увійшла](#) в п'ятірку регіонів, які отримали найбільше компенсацій за пошкоджене майно за програмою «ЄВідновлення», повідомили в Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України. Станом на березень жителі області отримали 353 сертифікати на загальну суму 461 мільйон гривень.

Понад 17 мільйонів гривень державної компенсації на ремонт пошкодженого внаслідок російських обстрілів житла отримали запоріжці за час дії програми «ЄВідновлення». За два роки повномасштабної війни в Запорізькій області частково або повністю зруйновано 13 501 цивільний об'єкт. Зокрема, у Запоріжжі зруйновані 12 багатоповерхівок, дев'ять із яких на час написання звіту відновлювали.

>> ПЛАНИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

За друге півріччя 2023 року загальна кількість територіальних громад, залучених до процесу [стратегічного планування](#), зросла з 1 283 до 1 314 громад. Такі дані наводило Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. За словами заступниці міністра Олександри Азархіної, «стратегії розвитку є основою регіонального відновлення. Це ключовий планувальний документ і головний орієнтир для розвитку громад на найближчі роки. І той факт, що більшість громад розробляють або вже затвердили свої стратегії, свідчить про їхню стійкість та спроможність до відновлення». Серед лідерів за кількістю затверджених стратегій розвитку громад – Миколаївська область (73%).

Попри постійні обстріли, Харків [планував](#) свій розвиток. 22 лютого відбувся Форум взаємодії та розвитку Харкова, під час якого представники міської влади розповіли про результати відбудови міста та плани подальшого розвитку різних сфер суспільного життя. Слід зазначити, що міжнародні партнери активно долучалися до розвитку інфраструктури Харкова, закупівлі рухомого складу метрополітену. Уже виділені кошти, щоб придбати електробуси, аналогів яких немає в Україні. Спільно з Фондом Нормана Фостера за фінансової підтримки уряду Німеччини розробляється довгостроковий генеральний план розвитку Харкова.

У кінці січня стало відомо, що експеримент із дистанційного обстеження знищеного майна в окупованому Мелітополі (Запорізька область) [буде продовжено](#). Пілотний проєкт розпочали в листопаді 2023 року. За три місяці в Реєстр пошкодженого майна з Мелітопольської громади було внесено 279 об'єктів. Також комісії вивчали фотоматеріали пошкоджень, які громадяни подавали через «Дію». Загалом у Реєстрі знищеного й пошкодженого майна вже понад 281 тисяча об'єктів. Ці підходи [вивчають](#) науковці Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, які співпрацюють із Северодонецькою міською військовою адміністрацією щодо пошуку шляхів відновлення території Северодонецької громади Луганської області.

Северодонецька міська військова адміністрація (Луганська область) 9 січня [уклала](#) Меморандум про співробітництво з компанією «UGENIA B.V.» (Нідерланди). Сторони планують відновлювати енергетичну сферу, яка зазнала й продовжує зазнавати жахливих наслідків військової агресії Російської Федерації, ідеться в повідомленні.

Програма USAID DOBRE [брала участь](#) у розробленні проєктів Програми комплексного відновлення Херсонської області на період до 2027 року. З вересня 2023 року вона працювала в Новорайській, Станіславській, Кочубеївській, Високопільській, Музиківській, Нововоронцовській, Великоолександрівській громадах. З лютого 2024 року її діяльність розширилася на інші громади області, зокрема Тягинську, Бериславську тощо.

Ця програма розрахована на відновлення громад у післявоєнний період, зміцнення об'єктів наявної інфраструктури, збереження екології, розвиток промисловості, створення робочих місць тощо. Вона передбачає технічну експертну підтримку в роботі над програмами комплексного відновлення територій. Обов'язковий компонент – залучення громадян до обговорення, створення дорадчо-консультативних органів тощо. У межах розроблення планів відновлення та розвитку деяких громад відбулися онлайн-опитування, публічні консультації з представниками різних соціальних груп, виїзні обговорення, де це можливо було зробити (Високопільська селищна громада).

Аналогічну діяльність у 2023–2024 роках у трьох громадах області (Херсонській, Бериславській міських громадах і Високопільській селищній громаді) [здійснювала](#) Агенція міжнародного співробітництва «VNG International».

27 лютого [відбувся](#) Запорізький форум відновлення, який об'єднав владу, бізнес, громадськість і міжнародних партнерів. Під час заходу було [презентовано](#) «Зелену книгу відновлення Запоріжжя: дорожня карта» – документ, над створенням якого працювали 18 експертів із різних сфер. Проаналізовано основні виклики та пріоритетні заходи для розвитку Запоріжжя на основі Європейського зеленого курсу. Документ адресований представникам виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, міжнародних організацій і фондів, організацій громадянського суспільства та всім зацікавленим в процесах післявоєнного відновлення Запорізького регіону та України.

14 березня в ході [обговорення](#), організованого Національною платформою стійкості та згуртованості, представлено модель Ради відновлення як регіонального інструменту стійкості та згуртованості. В онлайн-дискусії взяли участь 92 представники громадськості, влади, наукових кіл, територіальних громад.

>> РОЗМІНУВАННЯ

На Харківщині тривало розмінування. За [інформацією](#) Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Харківській області, від початку бойових дій обстежено 4 436 гектарів території, 3 083 кілометри ліній електропередачі, виявлено та знешкоджено 88 484 вибухонебезпечні предмети. Вибухотехніки провели розмінування в 17 громадах області.

Зазначимо, що інженерна школа Харківщини активно сприяла процесам протистояння ворогу та працювала над новими розробками, які б дозволили технологічно зміцнити Збройні Сили України, а також забезпечити ефективне розмінування земель. На час написання звіту в регіоні [працювали](#) сім машин для розмінування. Їх кількість планували поступово збільшувати. Всесвітня продовольча програма ООН придбала три машини для підготовки ґрунту до розмінування, розроблені саме в Харкові. Першу машину протестували та передали піротехнічним підрозділам Швейцарського фонду протимінної діяльності (FSD). Ще дві машини виготовлялися. Це стало позитивним прикладом співпраці

бізнесу, держави й міжнародних партнерів, створення конкурентоспроможної продукції українського виробництва. Головна перевага вітчизняної машини перед іноземними аналогами – простота конструкції, можливість проведення оперативного ремонту у випадку підриву та ціна. Ціна української (харківської) машини принаймні втричі менша, ніж закордонних аналогів.

Ще однією інноваційною сертифікованою розробкою одного з харківських підприємств [стала](#) система захисту ніг від протипіхотних мін.

>> ЕВАКУАЦІЯ

На підконтрольній українському уряду території Донецької області тривала обов'язкова евакуація населення. Водночас через певну стабілізацію лінії фронту та зменшення обстрілів віддалених районів в окремих громадах навіть фіксувалося збільшення кількості мешканців. На час підготовки звіту, за офіційними підрахунками, на території області перебувало понад 500 тисяч осіб. У найбільшій громаді області – Краматорську – налічувалося приблизно 95 тисяч місцевих мешканців, або майже половина від довоєнного стану.

Досить багато людей залишалося і в громадах, наближених до лінії фронту. Загалом, за підрахунками керівництва області, у громадах уздовж лінії фронту [перебувало](#) близько 64 тисяч мешканців, яких переважно й евакуювали. Протягом звітного періоду організована евакуація відбувалася до Житомирської області. Починаючи з 23 березня, прийомом і розміщенням мешканців Донеччини [займалася](#) Рівненська область. Окрім того, про свою готовність приймати ВПО [повідомила](#) Волинська область. Спеціальний евакуаційний потяг мав вирушати раз на вісім днів зі станції Покровська. Усього протягом березня – квітня планували здійснити п'ять евакуаційних рейсів. Підвезення охочих виїхати з області організували місцеві адміністрації. У Рівненській області ВПО з Донеччини, як очікується, отримають різну державну допомогу та гуманітарну допомогу від міжнародних організацій, будуть розміщені в місцях компактного проживання. Зазначимо, що така евакуація мала незначний попит у мешканців області, і виїхати погоджувалися переважно соціально незахищені та літні люди, які мешкали в зоні бойових дій. Наприклад, у першому евакуаційному потязі в Рівненську область [виїхало](#) всього 58 осіб.

У Харківській області на початку року в прикордонних населених пунктах проживало майже 90 тисяч осіб, з яких у 17 тисяч було відсутнє електропостачання, у 34 тисяч – газопостачання. Відновлювальні роботи ускладнювала безпекова ситуація та висока мінна небезпека.

Тривала евакуація людей з Куп'янського району, де точилися активні бойові дії. 16 січня [почалася](#) обов'язкова евакуація з Кіндрашівської й Курилівської громад. Евакуюваних забезпечували житлом і підтримкою від міжнародних гуманітарних організацій. У березні була [оголошена](#) обов'язкова евакуація жителів 57 населених пунктів Великобурлуцької, Вільхуватської, Кіндрашівської й Курилівської громад, на території яких перебувало 1 082 дитини. Від початку року з Куп'янського району евакуювали 1 500 людей, з них 140 – діти. За весь період евакуації з Куп'янщини вдалося вивезти в більш безпечні місця понад 28 тисяч осіб, з них 869 – діти. В області постійно працювала гаряча лінія з питань евакуації.

Розглядалася можливість обов'язкової евакуації з прикордонних населених пунктів Харківського й Богодухівського районів, мешканці яких також сильно потерпали від системних обстрілів і застоювання керованих авіабомб російськими окупантами.

Незважаючи на інформацію про наступ росіян на Харків, евакуація з міста не відбувалася.

Із [Запоріжжя](#) щодня [продовжували виїжджати](#) безкоштовними евакуаційними рейсами Укрзалізниці до Львова або Хмельницького 60–70 людей. Це жителі як обласного центру, так і прифронтових громад, яких вивезли евакуаційні групи Національної поліції. За два роки повномасштабного вторгнення залізницею із Запоріжжя евакуювано понад 180 тисяч людей.

>> ГУМАНІТАРНА СИТУАЦІЯ

З-поміж шести великих міст України Харків [зазнав](#) найбільших руйнувань унаслідок російської збройної агресії. Тут пошкоджено близько 4,5 тисяч житлових будинків, більше ніж половина освітніх закладів і медичних установ, без даху над головою залишилося орієнтовно 150 тисяч харків'ян. За [даними](#) Харківської ОВА, до повномасштабного вторгнення в регіоні проживало 2,7 мільйона людей,

з них майже 2 мільйони – харків'яни. Нині в області налічується 2,4 мільйона жителів, з яких 524 тисячі – ВПО, які переїхали з прикордонних, прифронтових населених пунктів до більш безпечного Харкова.

У Запоріжжі регіональні владні структури співпрацювали з місцевими та міжнародними гуманітарними організаціями для забезпечення координації та ефективного надання допомоги. Запорізька обласна адміністрація спільно з волонтерськими організаціями та підприємствами забезпечувала надходження та розподілення гуманітарної допомоги, у тому числі харчів, медикаментів, одягу тощо.

На Харківщині працював обласний гуманітарний штаб, який координувала Харківська ОВА, куди громади могли подавати заявки щодо потреби в харчових продуктах, засобах гігієни. Окрім того, міжнародні й благодійні фонди та волонтери працювали з керівництвом усіх територіальних громад напям, забезпечуючи гуманітарною допомогою незахищені категорії жителів. Деякі фонди працювали напям із жителями постраждалих територій. Також у Харкові [створили](#) фонд підтримки постраждалих від ворожих обстрілів, який має сприяти розв'язанню проблем населення.

>> ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ОБСТРІЛІВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Після обстрілів енергетичної інфраструктури в Донецькій області 22 березня [запровадили](#) екстрені графіки відключення електрики. За кілька днів обмеження скасували. Проте область і надалі залишалася критично залежною від постачання електроенергії з інших областей країни. На початку року [через обстріли з боку росіян](#) була виведена з генерації потужна Курахівська ТЕС. Фактично на час написання звіту в області працювала лише одна велика ТЕС, яка постійно генерувала електрику. Усі інші великі об'єкти генерації розташовані на окупованій території.

>> УКРИТТЯ

Восени 2023 року в центрі Запоріжжя встановили модульне укриття комбінованого типу. Планувалося, що до кінця того ж року буде встановлено 23 такі споруди. Однак станом на початок лютого 2024 року єдине встановлене сховище так і не запрацювало. Це спричинено критикою, що за укриттями такого типу приховувалася мережа кав'ярень, встановленням і обслуговуванням яких займалися наближені до міської влади підприємці.

1.2. Доступ до публічної інформації / інформаційна безпека

Рух ЧЕСНО [провів](#) дослідження відкритості діяльності міських та обласних рад обласних центрів України протягом 2023 року. Оцінювання відкритості здійснювалося за одинадцятьма критеріями, такими як наявність анонсів про проведення сесій і засідань комітетів, публікування порядків денних, проєктів рішень, протоколів і відеозаписів засідань тощо. За даними дослідження, у 2023 році низький бал відкритості отримала лише одна міськрада – Запорізька. Цей показник не покращується протягом останніх двох років. Рада не публікує розпорядження про скликання сесії, порядки денні, проєкти рішень, протоколи та не транслює засідання. Аналогічна ситуація і в Запорізькій обласній раді.

Відкритість роботи Херсонської міськради Рух ЧЕСНО не оцінював, тому що з 24 лютого 2022 року пленарні засідання сесій і постійних комісій не проводилися.

Водночас Миколаївська міська та обласна ради були [серед лідерів](#) рейтингу прозорості, збільшивши поінформованість місцевих жителів про свою діяльність.

У Херсонській області за підтримки донорів частково відновився експериментальний вихід двох впливових газет – «Новий день» і «Гривна». Газета «Гривна» в березні 2024 року прозвітувала про 40 номерів загальним накладом близько 500 тисяч екземплярів, починаючи з листопада 2022 року. Вона виходить приблизно двічі на місяць і розповсюджується безкоштовно у звільнених громадах Херсонського й Бериславського районів. Друкується в Запоріжжі, співробітники редакції працюють із різних міст України та Європи, кілька з них постійно перебувають у Херсоні. Відновлення роботи стало можливим завдяки декільком міжнародним донорам і підтримці Асоціації «Незалежні регіональні видавці України».

2. Робота над ідентичністю

1 січня 2024 року [розпочав](#) роботу домен для Луганська, у якому назва обласного центру транслітерована з української мови, – luhansk.ua. До того існував тільки русифікований варіант lugansk.ua і скорочений lg.ua.

У день Державного Герба України в Запоріжжі в Національному заповіднику «Хортиця» [встановили](#) меморіальний знак українського тризуба. Він виготовлений із довоєнної партії сталі металургійного комбінату «Азовсталь», який слугував укриттям для мариупольців під час тримісячної облоги міста росіянами у 2022 році та зазнав руйнувань через бомбування.

У Харкові все більше мешканців починали вживати українську мову.

2.1. Зміни в стандартах освіти

У зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії освітній процес у Миколаївській області значною мірою [перейшов](#) в онлайн-формат. За даними Міністерства освіти України, 44% шкіл області було пошкоджено. Станом на січень 2024 року 17% шкіл працювали у звичайному форматі (переважно у Вознесенському й Первомайському районах області), 27% – у змішаному і 56% – дистанційно.

Станом на січень понад 14 тисяч учнів і 300 вчителів виїхали ще під час активних обстрілів на початку повномасштабної війни у 2022 році, але продовжили дистанційно викладати й навчатися.

Шкільні укриття в Миколаєві залишалися актуальним і важливим питанням, оскільки станом на лютий 2024 року ними було [облаштовано](#) лише третину шкіл міста. Роботи тривали, а фінансування забезпечувалося з міського бюджету та завдяки допомозі міжнародних і благодійних організацій, зокрема Міжнародного комітету Червоного Хреста; французької гуманітарної організації «ACTED»; міжнародної гуманітарної організації «Save the Children»; БФ «SavED» і ЮНІСЕФ. У 2025 році планується повернути всі школи й садочки до стандартної форми роботи.

На території Харківської області функціонувало 1 497 закладів освіти, де навчалось приблизно 380 тисяч осіб. За інформацією ОВА, щоб повернути учнів до офлайн-навчання, потрібно збудувати або капітально відремонтувати понад 1 000 укриттів. Від початку повномасштабного вторгнення із 709 закладів дошкільної освіти області 225 було пошкоджено та 12 зруйновано, із 698 закладів загальної середньої освіти – 295 пошкоджено, знищено 36. Серед 24 закладів професійно-технічної освіти внаслідок російської агресії пошкоджено 20 закладів, зруйновано 2. Серед 43 закладів професійної освіти пошкоджень зазнали 33 заклади, 1 був зруйнований. З 23 закладів вищої освіти пошкоджено майже всі – 22. Загалом на Харківщині протягом 2023 року завдяки міжнародним донорам [відремонтували](#) майже 40 закладів освіти. У січні в Харкові [завершили](#) обладнання першого протирадіаційного укриття в школі.

Резонансними в області стали плани Міністерства освіти і науки України приєднати Українську інженерно-педагогічну академію та Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди до Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, а також Харківський національний автомобільно-дорожній університет до ще одного із закладів вищої освіти. Харківське освітнє середовище досить гостро сприйняло цю новину та не підтримало пропозицію Міністерства освіти. Ректорів [підтримало](#) керівництво міської ради та ОВА.

Дискусію в місті [викликала](#) ініціатива міської влади побудувати дві школи під землею вже до 1 вересня, коли почнеться новий навчальний рік. За словами голови Запорізької ОВА Івана Федорова, у місті майже відсутнє змішане чи очне навчання через загрози постійних обстрілів, і це – та причина, яка спонукає місцевих жителів із дітьми виїжджати з міста. «Одне з рішень, яке ми знайшли, – це будівництво підземних шкіл», – сказав він. Федоров висловив сподівання, що до початку нового навчального року таких шкіл у місті з'явиться щонайменше дві і вони будуть у різних районах міста. Очільник області наголосив, що освіта має бути безпечною та якісною, оскільки вже фіксується зниження рівня знань учнів за роки онлайн-навчання. Додатково в області зосередяться на облаштуванні в школах укриттів, щоб відновити навчання в змішаному форматі. Одноставності серед містян щодо онлайн/офлайн-навчання школярів немає з огляду на дві загрози: складну безпекову ситуацію й освіт-

ні втрати, з одного боку, і дефіцит соціалізації, комунікації – з іншого. Розв'язати цю проблемну ситуацію можна шляхом змішаного формату навчання.

2.2. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення

Для збереження в пам'яті та свідомості людей фактів про окупацію та терористичні дії РФ активні мешканці у звільнених громадах Харківщини виступили з важливими ініціативами. Зокрема, в Ізюмі вирішили [створити](#) музей окупації. Збір матеріалів для експозиції триває з моменту деокупації міста й уже налічує близько 200 експонатів.

Тривала робота з перейменування міст. 21 березня Комітет Верховної Ради України з питань організації державної влади [підтримав](#) перейменування низки населених пунктів Харківської області, назви яких містять символіку російської імперської політики або не відповідають стандартам державної мови.

29 березня Харківська міська рада [оголосила](#) громадське обговорення 18 назв, які планують змінити. На квітень заплановано перейменування кількох станцій метро.

Миколаївці були [не задоволені](#) роботою топонімічної комісії та звернулися до Миколаївської міськради з вимогою розпустити комісію та створити нову, членами якої стануть патріотично налаштовані громадські активісти. «Дивує бажання зберегти назву вулиці Декабристів. Своє рішення мотивують тим, що декабристи були жертвами репресій царської влади. Якщо виходити із цієї логіки, то Центральному проспекту треба було повернути ім'я Леніна, оскільки він теж піддавався царським репресіям», – сказано у зверненні. У результаті депутати ухвалили рішення заслухати членів комісії, щоб ознайомитися з думкою кожної сторони.

Уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремінь [розкритикував](#) темпи перейменування в Миколаївській області. Він заявив, що саме південь колись найсильніше потерпав від русифікації, проте позбавлення регіону російських назв відбувається дуже повільно.

3. Спільна справа

3.1. Взаємодія на рівні спільнота – влада. Довіра до рішень влади. Реагування на потреби та бізнесові й громадські ініціативи

>> МІСЦЕВІ ПРОГРАМИ

Миколаївська міська рада 29 лютого [підтримала](#) збільшення на 500 мільйонів гривень фінансування програми «Сприяння оборонній і мобілізаційній готовності міста Миколаєва на 2021–2024 роки». Міський голова Олександр Сенкевич зазначив, що за потреби в програму можна буде вносити зміни й додавати кошти з бюджету міста, а також кошти, які з'являться внаслідок економії завдяки співпраці з міжнародними організаціями, що передають, зокрема, різну техніку.

Від початку повномасштабного вторгнення з бюджету Миколаєва спрямували 597 мільйонів гривень на потреби Збройних Сил України й передали техніки ще на 80 мільйонів гривень. Також з бюджету міста у 2023 році виділили 400 мільйонів гривень для військових, з яких 200 мільйонів гривень пішли на придбання житла для військовослужбовців, які служать у частинах Миколаївського гарнізону.

>> СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬТАТИВНО-ДОРАДЧИХ ОРГАНІВ І ПРОВЕДЕННЯ СПІЛЬНИХ КОНСУЛЬТАТИВНИХ ЗАХОДІВ

Херсонська ОВА [затвердила](#) річний план публічних консультацій. Хоча в деяких розділах він нагадує не план консультацій із громадськістю, а план консультацій обласної влади для громадськості, усе ж це позитивний крок у розвитку діалогу та співпраці між владою й громадою.

22 березня [відновила](#) роботу Херсонська обласна тристороння соціально-економічна рада. Це постійний дорадчий, консультативний й узгоджувальний орган, направлений на ведення соціального діалогу в області. До складу ради ввійшли представники профспілок, роботодавців й обласної влади.

Такі кроки обласної влади, як створення дорадчо-консультативних органів і початок процесу публічних консультацій, свідчить про відновлення обов'язкових заходів у сфері організації публічного консультування та залучення громадян до ухвалення рішень. Після звільнення правобережної частини та обласного центру Херсонська ОВА переходить від реагування на надзвичайні виклики до звичного організаційного процесу, що є позитивним явищем, хоча наразі відсутні результати засідань новостворених дорадчих органів і впровадження діалогу.

На Харківщині була створена та працювала координаційна рада волонтерської спільноти, загальний чат керівників волонтерських організацій і представників регіональної влади, що дозволяло ефективно розв'язувати нагальні питання.

>> ПРОЄКТИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Розбудовою процедур залучення в прифронтових громадах Херсонщини займалися громадські організації за підтримки різних донорів. Зокрема, з вересня 2023 року по березень 2024 року в Бериславській громаді за підтримки посольства Великої Британії проводилися засідання Платформи громадської участі, [реалізовані](#) ГО «Центр Добročин» у партнерстві з іншими громадськими організаціями. Особливістю цих регулярних засідань було залучення до обговорення керівників громади, посадових осіб усіх ключових управлінь і місцевих мешканців. Кожне засідання було присвячене окремій темі.

Відновила роботу низка молодіжних організацій. Зокрема, заходи проводив Молодіжний простір «МолоДіжка».

За [спостереженнями](#) експертів Української миротворчої школи, які досліджували стійкість нових структур громадянського суспільства на прикладі Херсонської області, нові громадські ініціативи продемонстрували високий рівень відповіді на виклики війни й розв'язання соціальних проблем, активно залучаючи нових людей у волонтерську діяльність й успішно розв'язуючи конкретні проблеми. Однак нові структури стикалися з інституційною слабкістю та тим, що багато нових активістів мало знаються на традиціях громадянського суспільства. Частково це зумовлено тим, що деякі ініціативи, на думку експертів Української миротворчої школи, орієнтуються на потенційну участь у політичній боротьбі. Політичний ландшафт в області докорінно змінився: старі групи, що впливали на соціально-політичні процеси, або знищені, або виїхали, або втратили вплив. У цій політичній порожнечі з'явилися нові лідери, які наразі займаються благодійністю, координують волонтерські й гуманітарні ініціативи, а в майбутньому можуть очолити політичні процеси.

Окрім фондів, які вже традиційно надавали гранти, з'явилися й нові організації політичних діячів. Так, Фонд Марини Порошенко, дружини п'ятого президента України Петра Порошенка, [надав](#) місцевим активістам грант на створення Херсонського українського культурного центру.

>> МАСОВІ АКЦІЇ

Протягом моніторингового періоду тривала активізація громадського сектору й небайдужих містян, зокрема відбувалися масові акції на підтримку ухвалення законопроекту, що передбачає чіткі терміни військової служби в період воєнного стану. У низці українських міст, зокрема [Запоріжжі](#), проходили акції з вимогою законодавчого оформлення права на демобілізацію для військовослужбовців, які прослужили 18 місяців.

У січні – березні 2024 року тривали акції для привернення уваги влади до проблеми військово-полонених, з вимогами активізувати зусилля для обміну військовополонених. Так, у Запоріжжі 3 лютого [влаштували](#) акцію на підтримку полонених захисників Маріуполя. До заходу «Не мовчи! Полонені биває!» долучилося близько 200 людей. А 17 лютого в місті відбувся однойменний автопробіг.

4. Зміни в соціальній структурі

4.1. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю

Доступ до медичної допомоги більшість жителів Харківської області мали в повному обсязі. Він був ускладнений на прикордонних територіях, які перебували під постійними обстрілами. Спостерігалася тенденція до системного знищення об'єктів медичної інфраструктури як у прикордонних громадах ([удар](#) авіабомбами по Великобурлуцькій лікарні, [удар](#) по Золочівській лікарні), так і в обласному центрі ([удар](#) по приватному медичному центру в Харкові).

3 січня 2024 року на Харківщині [запрацював](#) перший в Україні мобільний аптечний пункт. Завдяки цьому понад 80 населених пунктів, де окупанти зруйнували стаціонарні аптеки, могли отримувати необхідні ліки. Про прибуття такої аптеки завчасно інформували сімейні лікарі та місцева влада.

Від початку опалювального періоду на Харківщині не було аварійних відключень теплопостачання. Проте через постійні обстріли 17 тисяч абонентів регіону [залишилися](#) без електропостачання, а 34 тисячі – без газопостачання. Відновлювальні роботи були неможливі через близькість цих територій до кордону з РФ і постійні обстріли, причому більшість абонентів без газу – у Вовчанському напрямку. Вовчанськ, єдиний населений пункт в Україні, який отримував газопостачання безпосередньо з території РФ, залишився без газу після початку бойових дій через перекриття газопроводу.

У березні в Запоріжжі відкрили перший транзитний шелтер для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення, які евакуювалися з прифронтових територій. Вони [можуть проживати](#) там, допоки їм не знайдуть постійне місце проживання.

За даними моніторингу Херсонської області, у січні – березні тривало створення «підземного громадського життя» – облаштування громадських просторів в укриттях. Ця тенденція охопила й сільську місцевість. У січні та лютому [розпочали](#) роботу три сільські хаби (у Чорнобаївці, Надеждівці та Лиманці), орієнтовані на допомогу родинам із дітьми, зокрема надання інтегрованої психосоціальної підтримки. Організацією роботи хабів займалася ГО «Успішна жінка» за підтримки ЮНІСЕФ.

4.2. Потреби вимушених переселенців. Реагування

Внутрішньо переміщені особи, які [живуть](#) в орендованому житлі в Миколаєві, зможуть отримати фінансову допомогу, про це повідомила голова Ради з питань ВПО при Миколаївській ОВА. Ця ініціатива реалізується в межах співпраці з Данською радою у справах біженців. Фінансова допомога варіює від 6 до 10 тисяч гривень залежно від типу орендованого житла. Для отримання допомоги переселенці мають бути офіційно працевлаштовані або зареєстровані в міському центрі зайнятості. Програма передбачає підтримку 250 сімей.

У Харківській області [визначено](#) 54 місця тимчасового проживання ВПО. Станом на березень на обліку перебувало 529 тисяч осіб, більшість із них – жителі Харківської області. Зокрема, 338 багатодітних сімей, майже 133 тисячі пенсіонерів, 25,5 тисяч осіб з інвалідністю та понад 97 тисяч дітей.

4.3. Потреби добровольців територіальної оборони. Реагування. Мобілізація. Бронювання

Органи правопорядку Миколаївської області [відкрили](#) 87 кримінальних проваджень про ухилення від призову на військову службу за мобілізацією. На час написання звіту за підроблення та використання документів, що дають право на виїзд за кордон, до суду було направлено п'ять обвинувальних актів стосовно 14 осіб.

Також органи правопорядку області встановили 2 523 кримінальні порушення законів і звичаїв війни.

III. УМОВНО ТИЛОВІ ТЕРИТОРІЇ ПІД УПРАВЛІННЯМ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ

1. Зміни в системі управління

Діяльність місцевих органів влади Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської, Чернівецької та Одеської областей протягом перших трьох місяців 2024 року зосереджувалася на організації життєдіяльності територіальних громад, допомозі Збройним Силам України, розв'язанні нагальних проблем перебування ВПО.

У середині січня в Чернівецькій області в прикордонній смузі [почав діяти](#) пропускний режим. Відповідно до змін у законодавстві від грудня 2023 року тепер для перебування в прикордонній смузі потрібний дозвіл від місцевого прикордонного загону. Відповідні зміни стосуються всіх інших прикордонних областей.

Відповідно до Закону України «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України», який вступив у дію у січні 2024 року, скасовано поняття «селище міського типу» як радянське. Так, вісім селищ міського типу Чернівецької області автоматично [стали](#) селищами. Водночас селище Красноільськ із населенням понад 10 тисяч осіб може претендувати на статус міста. Проте в разі зміни статусу воно втратить додаткові субвенції. На час написання звіту жоден із населених пунктів не звертався до обласної адміністрації з ініціативою про отримання статусу міста.

Стратегічне планування в територіальних громадах – ключовий етап у процесі їхнього розвитку та забезпечення сталості й ефективності. Станом на 1 січня 2024 року 46 із 62 громад Івано-Франківської області [затвердили](#) стратегії, що становить 74% від загальної кількості. Це третій показник в Україні після Полтавської (80%) та Вінницької (95%) областей. Громади, які не розробили свої стратегії розвитку, ризикують втратити можливості для фінансової підтримки та реалізації інфраструктурних проєктів.

1.1. Рішення влади, що позначилися на згуртованості

З кінця березня об'єкти енергетичної інфраструктури знову стали ціллю агресора. Унаслідок атак було пошкоджено декілька підстанцій, які забезпечували цільові регіони. Це призвело до стабілізаційних відключень. Проте об'єкти критичної інфраструктури отримували енергію, а також підтримувалося водо- та теплопостачання для населення.

>> МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ

У Чернівецькій області початок 2024 року ознаменувався активізацією взаємодії з Румунією. Так, Чернівецька ОВА співпрацювала з румунською стороною для розбудови залізничного сполучення між двома країнами через європейські інфраструктурні проєкти, зокрема Ініціативу трьох морів.

На початку січня румунська сторона активізувала роботи з будівництва [«Молдавської магістралі»](#), яка має стати новим транспортним коридором від Бухареста до кордону з Україною. Орієнтовний час завершення робіт – четвертий квартал 2024 року.

У Закарпатській області [тривали](#) роботи в межах міжурядової угоди про будівництво 261-метрового мосту через річку Тиса між населеними пунктами Біла Церква (Україна) і Сігету Мармаціей (Румунія) і відповідно створення нового пропускного пункту. У березні 2024 року на зустрічі з партнерами в консульстві Румунії в селищі Солотвино були узгоджені деталі та строки подальшого будівництва на українській стороні (на румунській стороні будівництво вже триває кілька місяців).

Також ішлося про підготовку та відкриття першого на Закарпатті пункту перетину кордону «Лубня (Україна) – Волосате (Польща)», дискусії навколо якого тривають уже понад 20 років, оскільки він зачіпає території одразу двох гірських національних парків по обидва боки кордону – Бещадського національного парку в західних сусідів і Національного парку Ужанський на Закарпатті. Протяжність кордону України з Польщею в Закарпатській області становить 30 кілометрів, попри це між країнами немає жодного пункту пропуску. На осінь очікується підписання угоди, яка дасть старт розбудові пішохідного переходу, перспективі розвитку туризму з обох сторін і розвитку макрорегіону як такого.

Уряд Італії виділив 500 тисяч євро на ремонт кафедрального Спасо-Преображенського собору в Одесі, [пошкодженого](#) російською ракетою влітку 2023 року. Про допомогу Одесі Італія оголосила ще в жовтні 2023 року і вже в грудні визначила суму коштів. Транш 500 тисяч євро [переказали](#) міжнародній організації ЮНЕСКО в березні 2024 року. Найближчим часом до Одеси має прибути експертна група та очільниця офісу ЮНЕСКО в Україні К'яра Децці Бардескі.

>> ДОПОМОГА АРМІЇ

Івано-Франківська область продовжила надавати фінансову підтримку Збройним Силам України. У 2024 році на [обороноздатність](#) та інші потреби Збройних Сил України в області планували спрямувати 725 мільйонів гривень.

У лютому в Одеській міській раді [вирішили](#) збільшити фінансування міської цільової програми «Безпечне місто Одеса» на 131,7 мільйона гривень. Як зазначив міський голова, гроші планували переказати військовим частинам згідно з їхніми заявками.

Майже сотня буковинців [долучилася](#) до будівництва оборонних укріплень на сході України. Найбільше – з Недобоївської громади Чернівецької області. За це вони отримували зарплату, а частина працівників від будівельних компаній, критично важливих для області, – бронь від мобілізації. Фінансування робіт здійснювалося з резервного фонду державного бюджету, також розглядалася можливість виділення коштів із бюджетів громад та області.

>> ДЕКЛАРУВАННЯ

Експерти всеукраїнської громадської кампанії «Атестація депутатів місцевих рад» [провели](#) моніторинг декларацій депутатів рад в обласних центрах за 2021 і 2022 роки, окрім Донецької, Луганської областей і АР Крим. Івано-Франківська міська рада стала єдиною, де 100% депутатів оприлюднили декларації за обидва роки.

>> РОБОТА ПОРТІВ

У лютому 2024 року українським морським коридором через одеські порти експортували 8 мільйонів тонн вантажів. Це рекордний обсяг за час повномасштабного вторгнення, [повідомив](#) міністр розвитку громад, територій та інфраструктури Олександр Кубраков. За його словами, через порти Великої Одеси та дунайські порти йшло понад 90% усього експорту аграрної продукції. Поступово показники наближалися до довоєнних. Роботу морського коридору для цивільних суден забезпечували українські Сили оборони.

>> БЛОКУВАННЯ КОРДОНУ

На польському кордоні з листопада 2023 року ситуація [ускладнилася](#) через блокування пунктів пропуску «Краківець – Корчова», «Ягодин – Дорогуськ» та «Рава-Руська – Гребенне» польськими перевізниками. Причиною страйків, за даними Асоціації «Укравтопром», була надмірна конкуренція після лібералізації міжнародних перевезень між Україною та ЄС. Страйк посилювався, коли до акції приєдналися польські фермери.

Незважаючи на досягнення угоди 16 січня між польськими перевізниками та урядом Польщі, що призвело до тимчасового припинення протесту, 9 лютого фермери оголосили загальнонаціональний страйк, який мав тривати щонайменше до 10 березня. 20 лютого фермери планували заблокувати всі пункти пропуску на кордоні з Україною. Відповідаючи на ці загрози, 22 лютого прем'єр-міністр Польщі Дональд Туск заявив, що прикордонні переходи з Україною й ділянки автомобільних і залізничних доріг будуть внесені до переліку об'єктів критичної інфраструктури, що дозволить оперативнo усунути перешкоди на польсько-українському кордоні для постачання зброї та гуманітарної допомоги.

Водночас на початку січня румунсько-український кордон близько тижня був заблокований румунськими фермерами (з перервами). Блокування [розпочалося](#) 13 січня. Мова йде про [пункти пропуску](#) «Сірет» і «Вікову-де-Сус». Румунська влада досить швидко [почала роботу](#) з виявлення та покарання провокаторів, які закликали до дестабілізації ситуації. 20 січня пункт пропуску «Порубне – Сірет» був повністю розблокований. Рух вантажівок із зерном до румунського порту Констанца відновився.

2. Робота над ідентичністю

2.1. Мовна політика

В Одеській області від початку року [зарєєстрували](#) 95 скарг про порушення мовного законодавства, з яких 71 – від мешканців міста Одеси. Найбільше звернень стосувалося реклами та вивісок – 36. Друге місце за кількістю скарг – сфера обслуговування, зокрема мова надання послуг, інформація про товар. Третє місце за кількістю скарг займала сфера інтернет-ресурсів. Важливо зауважити, що Одеська область стала другою за кількістю звернень громадян до уповноваженого із захисту державної мови, що свідчить про зростання правової культури суспільства й увагу одеситів до мовного середовища в місті.

2.2. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення

104 села і селища, 5 міст змінять свої назви. Таке рішення ухвалив 20 березня Комітет Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування, ґрунтуючись на пропозиціях громад. У процесі ухвалення рішення також враховувалися рекомендації Українського інституту національної пам'яті та Національної комісії зі стандартів державної мови. Остаточнo зміну назви має затвердити Верховна Рада України.

Перейменування відбуваються на [виконання](#) Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» для усунення російської імперської символіки та узгодження назв населених пунктів із нормами української мови.

В Одеській області кількомісячні обговорення, [громадське голосування](#) визначили три варіанти назви міста Южне – Порт-Аненталь, Аджалик або Південне. Обрати серед них єдиний Южненська міська рада не спромоглася, тому надалі питання мали розв'язати народні депутати. Мешканці Южного досить дратівливо сприймали перейменування міста, вважаючи це марнотратством і пустослів'ям, особливо у зв'язку з поточними викликами та війною.

Комітет Верховної Ради України схвалив перейменування міста Южне на Порт-Аненталь, а Червонограду Львівської області – на Шептицький на честь митрополита Андрія Шептицького. Першою назвою міста з кінця XVII століття була Кристинополь. Тут також розташована могила засновника міста – Фелікса Казимира Потоцького. Місто отримало назву Червоноград після того, як у 1951 році воно ввійшло до складу Радянського Союзу.

У багатьох громадах України відкривали алеї слави та встановлювали меморіальні дошки на честь загиблих земляків. Такі ініціативи спрямовані на вшанування пам'яті героїв і нагадують про важливість національної пам'яті.

2.3. Свобода віросповідання

Синод Румунської православної церкви на засіданні 29 лютого 2024 року під головуванням патріарха Даниїла [ухвалив](#) рішення заснувати на території України свою структуру під назвою Румунська православна церква України. В Україні діє близько сотні румуномовних православних парафій у складі Української православної церкви Московського патріархату на території насамперед Чернівецької, а також Закарпатської та Одеської областей.

Після рішення Румунської православної церкви Православна церква України [провела](#) засідання свого Священного синоду. У повідомленні, яке з'явилося після засідання, детально пояснили, чому Румунський патріархат не має права претендувати на парафії в Україні. Так, згідно з канонічним порядком і Томосом про автокефалію Православної церкви України, на всій міжнародно визнаній території України канонічну юрисдикцію має лише Православна церква України. У Православній церкві України наголосили, що вона є «люблячою Матір'ю-Церквою» для всіх православних в Україні незалежно від їхнього етнічного походження. Також Священний синод нагадав, що ще у 2019 році утворив Православний румунський вікаріат для румуномовних парафій.

Українська православна церква Московського патріархату, яка має понад сотню румуномовних православних парафій на території насамперед Чернівецької, а також Закарпатської та Одеської областей і вважає Україну своєю канонічною територією, висловила через тиждень. У заяві зазначено, що вони сприйняли рішення Румунської православної церкви «зі здивуванням та стурбованістю». Також наголошено, що румунська структура в Україні буде суперечити канонічному устрою церковного життя, яке має базуватися на територіальному принципі, а не на національному.

3. Спільна справа

3.1. Взаємодія на рівні спільнота – влада. Довіра до рішень влади. Реагування на потреби та бізнесові й громадські ініціативи

>> РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

Від початку повномасштабного вторгнення до початку грудня 2023 року 7 820 українських компаній [змінили](#) регіон постійної реєстрації, зокрема 840 підприємств були релоковані в межах урядової програми. З них 27% виїхали з Києва, 11% – з Дніпропетровської області, по 8% – з Донецької та Одеської областей, 6% – з Харківської області. Значна частина цих підприємств [розмістилася](#) в західних регіонах України, що сприяло збільшенню можливостей працевлаштування для ВПО і місцевих фахівців.

У другій половині 2023 року спостерігався відтік релокованих підприємств. Наприклад, у Чернівецькій області їх кількість [зменшилася](#) на третину. Багато підприємств із цієї та інших областей перемістилися до прифронтових районів, що створило додаткові виклики, але водночас стало підтримкою для місцевої економіки.

>> СТВОРЕННЯ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ПАРКУ

22 березня міський голова Калуша (Івано-Франківська область) [повідомив](#) про початок перемовин про створення індустріального парку «Kalush Production», ініційованого компанією «Хімзавод Калуш». Парк займатиме площу близько 24 гектарів і включатиме виробництво хімічної продукції, деревообробку, меблеве виробництво, металообробку, виробництво фурнітури, будівельних і пакувальних матеріалів, а також перероблення промислових і побутових відходів. Планувалося створити більше ніж дві тисячі нових робочих місць і залучити інвестицій на суму 62 мільйони доларів. Інвестори вже почали викуповувати земельні ділянки та співпрацювати з Міністерством економіки України через

програму «Інвестняня». Далі має бути визначено, хто керуватиме парком, і розпочнеться залучення підприємств.

>> **СТВОРЕННЯ РАДИ ВОЛОНТЕРІВ**

На початку лютого Чернівецька ОВА [запросила](#) буковинських волонтерів долучитися до оновлення складу Ради волонтерів. Основними завданнями Ради визначено координацію діяльності органів влади та волонтерів щодо реалізації державної політики у сфері оборони, медичної допомоги, реабілітації та соціального захисту захисників і захисниць та членів їхніх сімей, а також підтримки незахищених верств населення.

3.2. Взаємодія на рівні суспільства. Ініціативи. Довіра між групами

>> **РЕАБІЛІТАЦІЯ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ І ЦИВІЛЬНИХ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ТРАВМИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ**

У Чернівецькій області дедалі більше уваги приділялося питанню реабілітації всіх, хто постраждав від воєнних дій Російської Федерації. Ідеться як про індивідуальні, так і комунальні ініціативи. Чернівецький госпіталь ветеранів війни постійно [надавав](#) реабілітаційні послуги дорослим і дітям як у стаціонарних, так і в амбулаторних умовах. Серед планів – збільшення кількості місць і створення реабілітаційного центру на 50 місць. Ці плани базуються на потенціалі чотиристоронньої угоди – Меморандуму про партнерство та співпрацю між Чернівецькою обласною радою, приватною благодійною організацією «Фонд Віктора Пінчука – соціальна ініціатива», Чернівецьким обласним госпіталем ветеранів війни та Чернівецькою ОВА.

На Буковині підприємець Борислав Онищук орендував частину приміщення в санаторно-оздоровчому комплексі «Брусниця» й [надавав](#) реабілітаційні послуги, зокрема відновлення після травм. У закладі проходили реабілітацію військові. Діяльність фінансувалася за рахунок мікрогранту урядової програми «єРобота» «Власна справа».

На Закарпатті в Мукачеві [побудували](#) перший в області реабілітаційний центр для військових, заклад може приймати до 70 пацієнтів за добу. Для будівництва центру було розроблено відповідну міську програму, проєкт реалізований коштами міста. Центр надаватиме комплексну допомогу військовим із різними видами травм, ураженнями опорно-рухової, нервової систем і соматичними дисфункціями.

У Львові [відкрили](#) перший в Україні абілітаційний центр для ветеранів і цивільних, які отримали травми внаслідок воєнних дій. Абілітація – це здобуття нових навичок, щоб повноцінно жити після поранення, лікування та реабілітації, пристосуватися до життя в нових умовах після травми. Це ініціатива «Альянсу громадського здоров'я» у співпраці з львівським абілітаційним центром «Незламні». Перебування в такому центрі безкоштовне, а проживати в ньому можна протягом трьох тижнів.

>> **МАСОВІ АКЦІЇ**

Демобілізація на законних підставах після 18 місяців служби – з такою вимогою вкотре вийшли на мітинг 14 січня в Одесі родичі військовослужбовців, які захищають Україну від початку повномасштабного вторгнення. Кілька десятків людей, переважно – жінок, провели акцію протесту на вулиці Дерибасівській біля Міського саду.

25 лютого на Центральній площі Чернівців понад 60 людей [долучилися](#) до акції на підтримку військовополонених і зниклих безвісти українців. Про деяких із них уже майже два роки немає інформації. Більшість учасників акції – рідні та друзі військових. Подібні акції проходили і в інших містах, зокрема [Одесі](#).

4. Зміни в соціальній структурі

4.1. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю

У межах пілотного проєкту Програми розвитку ООН у двох містах Чернівецької області – Глибоцьке та Вижниця – [створено](#) мобільну соціальну службу. У Глибоцькій громаді працівники мобільної соціальної служби доглядають за самотніми літніми людьми й людьми з інвалідністю. У службі працюють перукар, майстер із ремонту й соціальний працівник.

У Чернівцях за сприяння Фонду народонаселення ООН [відкрили](#) міський притулок для постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства. Там надаватимуть безпечне й безкоштовне житло (до трьох місяців), а також комплексну допомогу для подолання наслідків пережитого.

4.2. Потреби вимушених переселенців. Реагування

Наприкінці січня 2024 року Кабінет Міністрів України [ухвалив](#) рішення, що з 1 березня грошову допомогу отримуватимуть лише ті вимушені переселенці, які не мають можливості працювати ([постанова](#) «Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб»). Зміни у виплатах пояснили необхідністю оптимізувати бюджетні витрати та стимулювати людей шукати роботу.

У лютому, поки постанова ще не набула чинності, допомогу в Чернівецькій області [отримали](#) понад 25 тисяч переселенців, було виплачено більш як 82 мільйони гривень. У березні допомогу на проживання отримали понад 7 тисяч ВПО, яким виплатили майже 18 мільйонів гривень.

>> ЖИТЛО ДЛЯ ВПО

6 лютого Івано-Франківська міська рада затвердила [договір](#) із Північною екологічною фінансовою корпорацією (НЕФКО) про фінансування проєкту «Нове будівництво житлових будинків з вбудованими нежитловими приміщеннями для ВПО у місті Івано-Франківську». Ідеться про виділення 9,5 мільйона євро на будівництво багатоквартирного житлового будинку на 706 осіб. У бюджеті громади передбачено 25 мільйонів гривень на співфінансування цього проєкту. Місто зобов'язалося підвести всі комунікації до об'єкта та облаштувати найпростіше укриття. Житло залишиться на балансі Івано-Франківська.

У Львівській області [планується](#) реалізація проєкту «Покращення житлових умов внутрішньо переміщених осіб на Сході України». 16 лютого представники Львівської ОВА підписали меморандуми про співпрацю з Міжнародною організацією з міграції, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та Луганською ОВА. У межах цього проєкту на Львівщині заплановано будівництво трьох житлових комплексів у Кам'янка-Бузькій і Дрогобицькій громадах, а також реновацію житла в місті Старий Самбір на базі недобудованої лікарні. Ці заходи дозволять забезпечити житлом майже 1 500 ВПО.

16 лютого Чернівецька ОВА [підписала](#) чотиристоронні меморандуми з Міжнародною організацією з міграції про будівництво п'яти багатоквартирних будинків для ВПО в Чернівцях і Хотині. Два будинки на 260 квартир збудують у Чернівцях, де розмістять майже 800 внутрішніх переселенців. Водночас у Хотині зведуть три 8-квартирних будинки та реконструюють будівлю на 24 квартири, що дозволить забезпечити житлом 100 осіб.

[За даними](#) Чернівецького обласного департаменту соціальної політики, станом на березень вільних місць для поселення ВПО в місті Чернівці не було. Утім, в області налічувалося 74 місця тимчасового проживання, розраховані на понад чотири тисячі осіб. Серед них вільних більш як тисяча. Це як місця для підселення, так і відремонтовані корпуси з окремими кімнатами.

В області було три [модульні містечка](#). У Чернівецькій і Вишницькій громадах у модульних містечках проживало 235 вимушених переселенців. Ще одне – у Банилівській громаді – не було заселене людьми через відсутність електроенергії (за словами першої заступниці голови Чернівецької ОВА, питання планували розв'язати). У селі Чорногузи планували звести ще 45 будиночків. Це зроблять за угодою із Червоним Хрестом. У вже зведених модульних будинках кухня та ванна були в кожного. У такому помешканні переселенці можуть жити безплатно два роки.

Знайти місце для тимчасового проживання можна через [інтерактивну карту](#) (вхід у систему через верифікацію особи). Також житло можна знайти на сайті [«Прихисток»](#).

>> ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВПО

У 2023 році за скеруванням фахівців Львівського обласного центру зайнятості роботою забезпечено 790 ВПО. Більшість приїжджих працевлаштувалися в заклади торгівлі (23,6%), підприємства переробної галузі (21,4%) і транспорту (10,7%).

За направленням служби зайнятості професійне навчання проходили 133 пошукувачі роботи з-поміж ВПО. Ще 110 людей, котрі прибули на Львівщину з районів ведення активних бойових дій або тимчасово окупованих територій, у 2023 році отримали направлення на навчання за такими спеціальностями, як «медсестринство», «соціальна робота», «психологія», «дошкільна освіта», «підприємництво, торгівля та біржова діяльність», «інженерія програмного забезпечення», а також за професіями «верстатник деревообробних верстатів», «водій автотранспортних засобів», «тракторист».

З березня жінки та дівчата ВПО, які тимчасово проживають у Чернівцях, [можуть](#) безкоштовно пройти курси із SMM чи шиття, а також отримати юридичні консультації й психологічну підтримку. Це стало можливим завдяки проєкту «Три опорні точки відновлення жінки ВПО», який впроваджується Центром «Побратим».

>> ПІДТРИМКА ТА АДАПТАЦІЯ ВПО

24–25 січня в Івано-Франківську [відбувся](#) форум рад із питань ВПО, який зібрав 50 учасників із семи західних областей – Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької, Закарпатської, Тернопільської, Волинської, Рівненської. Захід організував БФ «Рокада». Під час форуму було напрацьовано спільні алгоритми підтримки, адаптації та інтеграції ВПО, обговорено, як покращити взаємодію між владою, громадськими й міжнародними гуманітарними організаціями.

В Одесі [створили](#) міську раду з питань ВПО, до складу якої увійшла 21 людина, зокрема десять представників від переселенців; чотири представники від громадських організацій, які працюють у сфері захисту прав ВПО, а також сім представників виконавчих органів Одеської міськради. Рада є консультативно-дорадчим органом, мета якого – сприяння в реалізації громадянських і політичних прав переселенців, залучення їх до процесу розроблення нормативних актів і контролю за їх виконанням, сприяння забезпеченню й захисту прав та інтересів ВПО з питань соціального захисту, забезпечення житлом і зайнятості, психосоціальної, медичної та правової допомоги тощо.

У березні у Львові БФ «Твоя опора» [повідомив](#) про відкриття Інтеграційного хабу, який сприятиме адаптації та інтеграції ВПО в громаду регіону.

4.3. Потреби добровольців територіальної оборони. Реагування. Мобілізація

У Львівській громаді [ухвалили](#) рішення виплатити по 50 тисяч гривень із міського бюджету особам, які перебувають на військовому обліку в громаді та підписали контракт із військовими частинами десантно-штурмових військ і Військово-морських сил Збройних Сил України. Виплата поширюється як на перші, так і повторні контракти, що стимулюватиме як нових, так і досвідчених військовослужбовців до служби в цих підрозділах.

Львів став першим містом, де батальйон «Вовки Да Вінчі» [розпочав](#) набір бійців. Батальйон отримав приміщення в тимчасове користування безкоштовно, а ремонтні роботи профінансували благодійники. Усі охочі приєднатися до батальйону можуть звертатися через соціальні мережі, дзвонити на гарячу лінію або приходити в офіс для співбесіди.

«У нас насправді є відбір, ми не беремо всіх, ми вибираємо найкращих. Тому якщо це ви, то спробуйте себе і приходьте. Всі мають зрозуміти, що кожен внесок дуже важливий. І нам в батальйоні треба і діловоди, і юристи, і водії, і піхота, і артилеристи, тобто вакансії є, і кожен зможе знайти себе. Головне мати бажання і мотивацію захищати країну», – розповів заступник начальника з розвідки батальйону Сергій Філімонов.

У Чернівецькій області [визначили](#) 105 підприємств, які є критично важливими, – майже половина з них комунальні. Ці підприємства забронювали половину своїх працівників. Найбільше таких підприємств у Чернівцях. Статус критично важливого підприємства надається на рік. Потім документи потрібно подавати повторно на розгляд. Бронювати працівників можна на пів року.

21 лютого під час сесії Одеська міська рада [ухвалила](#) рішення звернутися до Верховної Ради України з проханням надати мобілізованим військовим право демобілізуватися після 36 місяців служби під час воєнного стану.

Прикордонний статус Чернівецької області зумовлює один з основних мобілізаційних викликів – системно велику кількість ухилантів і спроб ухилення від мобілізації. Канали й способи традиційні – через незаконний перетин кордону (за допомогою [прикордонників](#), [системи «Шлях»](#), [священнослужителів \(Української православної церкви Московського патріархату\)](#), [використання вантажівок із зерном](#) тощо).

Основним мотивом розроблення різноманітних схем незаконного перетину кордону для чоловіків мобілізаційного віку слугує фінансове збагачення. За перший квартал 2024 року в пресі з'явилися повідомлення про причетність до цих схем як [медичних працівників](#), так і [чиновників](#).

Для забезпечення надійної охорони державного кордону та недопущення незаконного його перетину громадянами України призовного віку було [запроваджено](#) додаткові тимчасові режимні обмеження, пов'язані з посиленням прикордонного режиму в 17 громадах області.

Найбільшим викликом для мобілізації стала велика кількість загиблих воїнів, мобілізованих з області. Щодня в місцевій пресі з'являлися повідомлення про втрати (серед них і колишні посадовці: у лютому загинув ексголова однієї з районних адміністрацій Буковини Руслан Сенчук). Тільки з Івано-Франківської територіальної громади від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну [загинуло](#) понад 400 військовослужбовців. Ще 97 вважаються зниклими безвісти.

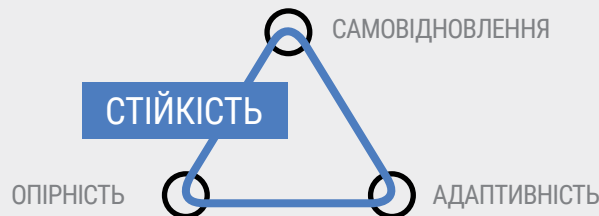
Великий суспільний резонанс із висвітленням у центральних медіа [мали події](#) в селі Космач Косівського району на Івано-Франківщині в лютому. Жительки Космача, готуючись перестріти ТЦК, заблокували дорогу в центрі гірського села. Вони зупинили авто, у якому їхали дві жінки, одна з них із дитиною, і побили до стусу мозку, запідозривши їх у співпраці з працівниками центру комплектування. Дісталось також 6-річній дівчинці, у якої [діагностували](#) гематоми та забої. Поліція області відкрила кримінальне провадження за статтею про групове хуліганство. Очільник Космацької громади наголошує, що він не знав про наміри людей перекривати дорогу. За його словами, у соцмережах поширилася інформація, що до Космача прямує багато машин ТЦК, щоб забрати чоловіків. Заступник директора Центру демократії та верховенства права Ігор Розкладай [розповів](#), що така ситуація могла виникнути внаслідок російської дезінформації. За його словами, одним із методів інформаційної війни РФ проти України є таргетування аудиторії через вкиди інформації в локальні чати в соцмережах.

25 березня кілька десятків жінок у селах Карпати та Ракошино, що в Мукачівському районі на Закарпатті, на декілька годин [перекрили](#) трасу «Київ – Чоп». Так вони висловили свій протест проти мобілізації.

МЕТОДОЛОГІЯ ЗБОРУ ДАНИХ

Концептуальна рамка підходу Національної платформи стійкості та згуртованості

СТІЙКІСТЬ – суспільна практика на національному, регіональному та місцевому рівнях, яка створює можливості для подолання викликів і трансформації.

Ми вимірюємо її в трьох площинах:

- адаптація суспільних систем та інститутів до криз і різких змін середовища;
- самовідновлення – мобілізація громадян, інститутів для розв’язання різних гуманітарних, соціальних і безпекових завдань у співпраці;
- опірність – стабілізація моделей співпраці між владою, бізнесом, громадянським суспільством, які сприяють підвищенню рівня міжсекторальної довіри в ході трансформації.

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ – стан соціальних зв’язків у суспільстві між суспільними групами (по горизонталі) та між суспільством і владою (по вертикалі). Вимірюється за рівнями довіри та нормами взаємності (розвитком позитивного соціального капіталу); міцністю громадянського суспільства; наявністю інститутів управління конфліктами (наприклад, відповідальна демократія, незалежне судочинство тощо).

СТІЙКІСТЬ І СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ базуються на спільних підходах і цінностях, розмаїтих моделях взаємодії.

>> **ФОКУС:**

- на акторах, змінах в управлінні, оцінюванні вразливості, здатності до адаптації, трансформації на відміну від повернення в попередній стан.

>> **ЗБІР ДАНИХ:**

- тимчасово окуповані та прифронтові території – Луганська, Донецька, Запорізька, Херсонська, Харківська області;
- території, де не ведуться бойові дії, – Одеська, Миколаївська, Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська, Чернівецька області.

ДЖЕРЕЛА ДАНИХ – публікації в ЗМІ, рішення органів влади, проекти рішень органів влади, дані опитувань громадської думки, дані в соціальних мережах, звіти неурядових організацій, будь-яка інша оприлюднена інформація. Дані збирають координатори Національної платформи стійкості та згуртованості в 11 областях, спираючись на джерела даних, власне розуміння стану справ і залученість у місцеві процеси згуртованості.

>> ПРОБЛЕМАТИКА

На тимчасово окупованих територіях:

- **Динаміка окупації.** Просування російських військ, становище окупованих населених пунктів; позиції мешканців регіону / громади / політичних сил щодо російських окупаційних і воєнних дій.
- **Зміни в системі управління.** Рішення та інформація від окупаційної влади; прояви колабораціонізму; вилучення майна; експропріація продуктів окупаційними адміністраціями.
- **Гуманітарна ситуація.** Фільтраційні дії окупаційної влади; примусова депортація та її напрямки; захоплення заручників; рекрутинг у збройні формування; характер евакуації; руйнування; доступ до медичної допомоги.
- **Робота над ідентичністю.** Робота навчальних закладів, міграція здобувачів освіти та викладачів, примусова русифікація; російські державні стандарти освіти; політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення; діяльність релігійних організацій.
- **Зміни в соціальній структурі.** Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю.

На територіях, де не відбуваються бойові дії:

- **Динаміка воєнних дій.** Обстріли / озброєння, застосоване проти мирного населення; руйнування.
- **Зміни в системі управління.** Організація діяльності органів влади та доступ громадян до ухвалення рішень на місцевому рівні; доступ до публічної інформації; координація дій волонтерів і влади, а також органів влади між собою, органів влади та військових, волонтерів і військових тощо.
- **Гуманітарна ситуація.** Доступність питної води, їжі, зв'язку, електроенергії; доступ до медичної допомоги; надання гуманітарної допомоги на регіональному рівні.
- **Зміни в суспільному середовищі.** Ставлення в громадах до змін у символіці, календарях (свята, пам'ятні дні); перейменування вулиць та інших об'єктів; робота навчальних закладів, міграція здобувачів освіти та викладачів; громадянське суспільство та бізнес, ринок праці.
- **Становище внутрішньо переміщених осіб.** Забезпеченість житлом і роботою; інтеграція в громаду, що приймає; мережування.

>> ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИХОДУ ЗВІТУ

Початковий моніторинговий звіт охоплює перші чотири місяці широкомасштабного вторгнення (лютий – червень), починаючи з 24 лютого 2022 року; наступні звіти – по два місяці. 10-й випуск охоплює січень – березень 2024 року.

ПРО УКРАЇНСЬКИЙ НЕЗАЛЕЖНИЙ ЦЕНТР ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Український незалежний центр політичних досліджень – неурядовий непартійний аналітичний центр.

УНЦПД з 1991 року спрямовує свої зусилля на утвердження демократії та впливового громадянського суспільства в Україні. Ми пропонуємо рішення для державної політики у сфері демократії, співпрацюємо із зацікавленими сторонами, здійснюємо комунікаційні кампанії.

За нашою діяльністю можна стежити на сайті www.ucipr.org.ua та в соціальній мережі Facebook – <https://www.facebook.com/UCIPR>.

Долучитися до нашої діяльності можна через різні види партнерства, написавши нам на електронну скриньку ucipr@ucipr.org.ua.

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Періодичний звіт на основі моніторингових матеріалів з обраних регіонів України
Випуск 10. Січень – березень 2024 року

Горобчишина Світлана Анатоліївна
Конончук Світлана Григорівна

Літературна редакторка – Добоні Мар'яна Іванівна
Дизайнер – Буравченко Сергій Валерійович

Електронне видання

Випуск 27.06.2024 року

